

De erfensaangifte Broncommentaar

PIETER DE REU

DE ERFENISAANGIFTE
BRONCOMMENTAAR

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF EN
RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIEËN

GIDSEN

75

ISBN : 978 90 5746 374 7

Algemeen Rijksarchief
D/2011/531/070

Bestelnummer: Publ. 5012

Algemeen Rijksarchief
Ruisbroekstraat 2
1000 Brussel

De volledige lijst van onze publicaties kan u gratis bekomen op eenvoudig verzoek
(publicat@arch.be) of raadplegen op internet (<http://arch.arch.be>).

De erfenisaangifte

Broncommentaar

door

Pieter DE REU

Brussel

2011

Inhoudsopgave

Woord vooraf.....	7
1 Inleiding: de erfenisaangifte als sleuteldocument van de Patrimoniumdocumentatie.....	9
1.1 De successierechten, belastingen op de waarde van goederen bij overlijdens.....	9
1.2 De successiewetgeving, de essentiële wettelijke basis.....	9
1.3 Verklarende woordenlijst.....	10
2 De vorm van de erfenisaangifte.....	15
2.1 De aangifte.....	15
2.2 De registratie en bewaring van de aangifte.....	17
3 De inhoud van de erfenisaangifte.....	19
3.1 1796 - 31 december 1798.....	19
3.2 1 januari 1799 - 31 december 1817.....	21
3.3 1 januari 1818 - 31 december 1851.....	22
3.4 1 januari 1852 - 22 november 1919.....	25
3.5 23 november 1919 - heden.....	27
4 Het ambtsgebied van het successiekantoor.....	29
4.1 Hoe wijzigde het ambtsgebied van het successiekantoor?.....	29
4.1.1 Algemeen: territoriaal.....	29
4.1.2 Specifiek: de inning van de successierechten.....	30
4.2 Hulpmiddelen voor het bepalen van het ambtsgebied.....	31
5 Aan de slag: zoekstrategieën.....	33
5.1 De archiefinventaris.....	34
5.2 De eigentijdse toegangen tot de nalatenschappen.....	41
5.2.1 Zoeken op basis van een overlijdensdatum: 1818 - heden (reeks 47).....	41
5.2.2 Zoeken op basis van de naam van de erflater.....	42
5.2.2.1 1796 - 1855 (afgeschafte reeks 8).....	42
5.2.2.2 1796 - heden (reeks 54).....	43
5.2.2.3 1860 - 1925 (reeks 50).....	43
5.2.2.4 1925 - heden (reeks 58).....	44
5.2.3 Zoeken op basis van de naam van de erfgenaam.....	45
5.2.3.1 1796 - 1859 (afgeschafte reeks 1).....	45
5.2.3.2 1860 - 1925 (reeks 50).....	45
5.2.3.3 1925 - heden (reeks 58).....	46

INHOUDSOPGAVE

5.2.4	Alternatieve toegangen: zoeken op basis van de naam van de erflater	46
5.2.4.1	1796 - 1827: boedelinventarissen (afgeschafte reeks 37)...	46
5.2.4.2	1796 - 1827: mede-eigendommen (afgeschafte reeksen 30 en 31)	46
5.2.4.3	1796 - 1859: voogdijen, curatelen en onbeheerde nalatenschappen (afgeschafte reeks 5)	47
5.2.4.4	1796 - 1827: verworpen nalatenschappen (afgeschafte reeks 39).....	47
5.3	Samenvatting: zoekschema's eigentijdse toegangen.....	48
5.4	Verwant bronnenmateriaal	50
5.4.1	In het kantoor van Successie of Registratie	50
5.4.2	In het kantoor van Domeinen	51
5.4.3	In het notariaatsarchief.....	52
5.4.4	In het rechtbankarchief.....	53
5.5	Wie mag de erfenisaangifte inkijken?.....	54
5.6	Vaak gestelde vragen	54
6	Vindplaatsen van successieaangiften	57
6.1	Vlaanderen	58
6.2	Wallonië.....	59
6.3	Brussel.....	60
7	Tips voor onderzoek	61
8	Bibliografie.....	63
9	Contactgegevens Algemeen Rijksarchief en Rijksarchieven in de Provinciën	67
9.1	Vlaanderen	67
9.2	Wallonië.....	67
9.3	Brussel.....	68

Woord vooraf

De erfenisaangifte als bron voor geschied- en familiekundigen spreekt zonder meer tot de verbeelding. Het is een uniek document om het vermogen van een persoon, huishouden of familie op het einde van de levenscyclus te bestuderen. Deze aangifte van nalatenschap is genoegzaam bekend, maar is beslist te weinig “gekend”: vorsers zijn amper vertrouwd met de bron en haar onderzoeksmogelijkheden en -beperkingen. Daarom wordt deze aangifte, die een weelde aan sociaal-economische gegevens bevat, te weinig efficiënt geconsulteerd.

Deze handleiding is neergeschreven als een broncommentaar. Dr. Coppens omschrijft een broncommentaar in zijn archiefterminologie heel passend als “beknopte verhandeling over de wijze van totstandkomen, de ontwikkeling, de kenmerken en gebruiksmogelijkheden van gelijksoortige archiefbescheiden”. We kozen ervoor om het eerder technische onderwerp van de erfenisaangifte te vertalen in een heldere tekst met duidelijke structuur en zonder voetnoten. De verschillende bronverwijzingen zijn terug te vinden in de institutionele studie van de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie (De Reu, 2011). Hier zijn wel een literatuurverwijzing en vele kleurenfoto’s in de bijlage opgenomen. Dit broncommentaar heeft immers tot doel kenbaarheid te geven aan de erfenisaangifte als onderzoeksinstrument. Daarenboven moet het de gebruiker van de successieaangifte hoeden voor een verkeerdelijk gebruik van deze bron. Wanneer de onderzoeker zich tot dit archiefmateriaal wendt, is immers de grootste omzichtigheid geboden. Nadat de erfenisaangifte in de functies en de werking van de belastingadministratie gekaderd is, wordt in hoofdstuk twee getoond in welke vorm men de aangifte kan aantreffen. Daarna volgt de inhoud van de aangifte die kan onderzocht worden, met de historische achtergrond van de successiewetgeving. In het vierde hoofdstuk wordt ingegaan op de ingewikkelde geschiedenis van de ambtsgebieden van de successiekantoren: voor welke gemeenten waren de kantoren doorheen de tijd bevoegd? Het aanbieden van een concrete zoekmethode en het aanreiken van aanverwante documenten, gekoppeld aan de regels over openbaarheid zijn onontbeerlijk. Het daaropvolgende hoofdstuk beschrijft de vindplaatsen, het laatste deel bevat de adresgegevens van het Algemeen Rijksarchief en de Rijksarchieven in de Provinciën. Tot slot geven we in hoofdstukken zeven en acht respectievelijk enkele concrete onderzoektips en een beknopte literatuurlijst mee. Kortom, dit broncommentaar moet het voor de historicus en genealoog mogelijk maken efficiënt en doelgericht opzoekingen te doen in de reeksen aangiften.

1 Inleiding: de erfenisaangifte als sleuteldocument van de Patrimoniumdocumentatie

1.1 De successierechten, belastingen op de waarde van goederen bij overlijdens

De Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie, een vrij nieuw belastingdepartement binnen de Federale Overheidsdienst Financiën, omvat onder meer de diensten van Registratie & Domeinen. Deze diensten staan als vanouds in voor de inning van belastingen op de onroerende goederen die van de ene naar de andere persoon overgaan. Dit gebeurt op lokaal vlak (hier wordt dieper op ingegaan in deel 4 “Het ambtsgebied van het successiekantoor”). De overgangen die onder levenden gebeuren – zoals door verkopen, erfpachten of schenkingen –, moeten in principe in een notariële akte worden vastgelegd. Deze akten worden geregistreerd in een kantoor van Registratie & Domeinen en worden integraal in het hypotheekkantoor overgeschreven, mits het betalen van een registratie- en overschrijvingsbelasting. De hypotheekbewaring van alle onroerende transacties garandeert zo voor de burger de publiciteit of openbaarheid van rechten op deze goederen. Op de overgangen van onroerende goederen bij overlijdens heeft tot nog toe echter nooit enige hypothecaire publiciteit bestaan.

De wetgever stelde successierechten in om gelden op de overgangen door erfenis te innen. De successierechten zijn met andere woorden belastingen die geheven worden op de waarde van de goederen in een nalatenschap. De waarde van deze goederen moet door de erfgenamen aan de fiscus door middel van een aangifte bekend worden gemaakt. Op deze manier krijgt de Staat inzicht in de familiepatrimoniums.

De erfenisaangifte – die in de regel niet via een notariële tussenkomst wordt opgesteld en dus ook niet in het notariaatarchief te vinden is – wordt geregistreerd in een kantoor van Registratie & Domeinen, dat bevoegd is voor de inning van de successierechten.

1.2 De successiewetgeving, de essentiële wettelijke basis

Tot diep in de twintigste eeuw gaf de successiewetgeving aanleiding tot de meest levendige politieke debatten op het vlak van de fiscaliteit. De bepalingen in erfeniswetten wijzigden meer dan eens en het houden van een overzicht is een noodzakelijke voorwaarde om de inhoud van de aangiften

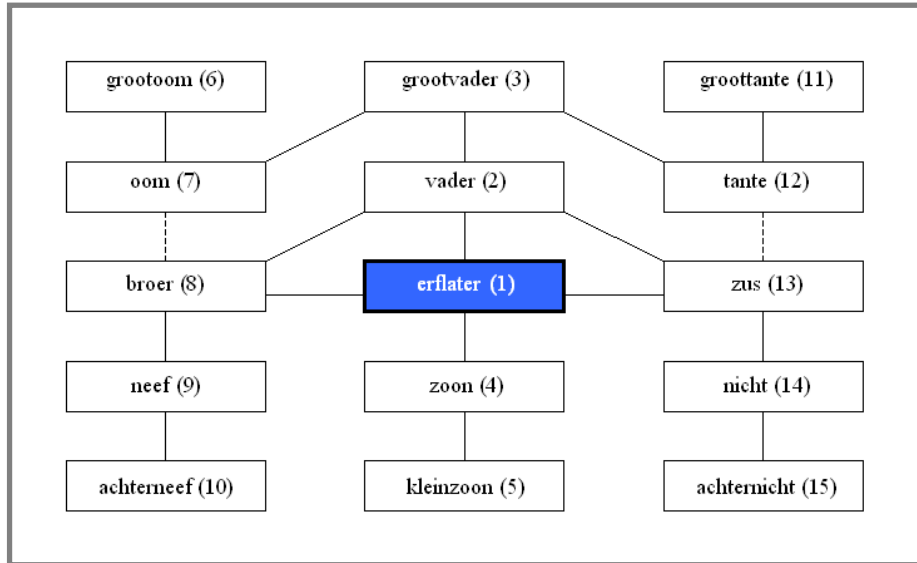
INLEIDING

zelf te doorgronden. Het was immers de wetgever die bepaalde welke goederen er in de aangifte genoteerd werden, welke erflaters belast werden, in welk registratiekantoor de aangifte diende te worden aangeboden en welke indientermijnen er golden.

1.3 Verklarende woordenlijst

Enkele begrippen die in onderhavig werk voorkomen, worden hier verduidelijkt. Op het eerste gezicht lijken ze soms heel banaal, maar het is van groot belang steeds de terminologie goed voor ogen te houden.

- **Intestaat of *ab intestato* erven en testamentair of *a testato* erven:** De erfenisregeling kan met of zonder behulp van de expliciete wilsbeschikking van de erflater gebeuren. Het voorhanden zijn van een testament speelt hierbij de voornaamste rol. Is er een testament aanwezig (notarieel of eigenhandig/holografisch opgesteld), dan spreekt men van een testamentair of *a testato* erfrecht. De erflater beslist zo vóór zijn overlijden over de verdeling van zijn goederen. Dit erfrecht is beperkt, want er is steeds een erfrechtelijke reserve: dit is een deel waarover de toekomstige erflater niet vrij kan beschikken en dat bij het overlijden wettelijk vererfd wordt aan bepaalde bloedverwanten. Wanneer er geen testament opgemaakt werd, wordt de nalatenschap intestaat of *ab intestato* verdeeld. Dit gebeurt volgens de letter van de wet: de wetgever heeft steeds door verschillende legale bepalingen een wettelijk erfstelsel vormgegeven. Voor dit intestaat erfrecht zijn de begrippen “afstammingslijn”, “(afstammings)orde” en “afstammingsgraad” heel belangrijk.

Afbeelding: Verhoudingen van de erfgenamen ten opzichte van de erflater

- Ascendenten = (2), (3)
- Descendenten = (4), (5)
- Rechte lijn = (2), (3), (4), (5)
- Zijlijn = (6), (7), (8), (9), (10), (11), (12), (13), (14), (15)
- Tweede orde = (2), (3), (8), (9), (10), (13), (14), (15)
- Tweede graad = (3), (5), (7), (9), (12), (14)

INLEIDING

- **Afstammingslijn:** De verwantschap met de overledene kan uitgedrukt worden in een afstammingslijn. Er zijn de rechte of directe lijn en de zij- of collaterale lijn. Afstammelingen in de rechte opgaande lijn – ook wel de ascendenten genoemd – zijn de ouders en grootouders. Personen die afstammen in de rechte dalende lijn – de descendenten – zijn kinderen en kleinkinderen. Daarnaast zijn er degenen die niet rechtstreeks afstammen van de erflater, maar bijvoorbeeld wel broer en zus of neef en nicht zijn. Dit is de zijlijn: ze hebben gemeenschappelijke voorouders volgens de zogenaamde vaderlijke of moederlijke lijn.
- **Afstammingsorde:** Het Belgische burgerlijk recht heeft een rangschikking van het erven door bloedverwanten opgemaakt, die in de eerste plaats van belang is bij intestaat erfrecht. Het is de orde die verschillende verwanten groepeert en deze groepen sluiten elkaar in het erfstelsel uit. Zijn er geen erflaters in de eerste orde, dan kan er pas in de tweede orde geërfd worden, enzovoort. Zo komen de descendenten op de eerste plaats: de kinderen en kleinkinderen van de erflater. Zijn deze er niet, dan komen de ascendenten en broers en zussen (en hun descendenten) aan de beurt. Zijn er enkel ouders in de tweede orde, dan verhuizen ze naar de derde orde. De derde orde maakt immers de voorouders uit, zoals ouders en grootouders. Zijn er geen erflaters in de drie eerste orden, dan kunnen enkel nog personen uit de zijlijnen erven: (groot)ooms, (groot)tantes, neven, nichten.
- **Afstammingsgraad:** Wanneer bepaald is welke orde erft, wordt binnen die orde gekeken naar de afstammingsgraad. Een graad is het aantal geboorten tussen twee verwanten, waarbij de dichtste graad in principe alles erft. Een grootmoeder en een kleindochter zijn bijvoorbeeld in de tweede graad verwant. In de zijlijn telt de wetgever vanaf de eerste stamvader die de personen gemeen hebben: een broer en een zus zijn in de tweede graad verwant. Bloedverwanten kunnen slechts tot de vierde graad erven.

De langstlevende echtgenoot – de weduwnaar of weduwe – in een modaal huwelijksverband kon tijdens de negentiende eeuw enkel aanspraak maken op een nalatenschap indien er geen bloedverwanten in de erfelijke graad waren. Hij of zij was immers geen afstammeling van de erflater. Huwelijksvoorwaarden en giften konden echter enige zekerheid bieden. Vanaf 7 december 1896 werd

de overgebleven echtgenoot wel erfgerechtigd, al was zijn of haar erfpositie in het begin eerder fragiel.

- **Erflater of *de cuius*:** De erflater of de *de cuius* is de overledene wiens vermogen overgaat naar anderen.
- **Erfgenaam of erfopvolger:** De erfgenaam is degene die (een deel van) de nalatenschap verkrijgt. Hij kan door de wet of door testament als erfopvolger aangeduid zijn. Degene die de aangifte op het successiekantoor doet, wordt de declarant genoemd.
- **Erfenis of nalatenschap:** Wanneer een natuurlijk persoon sterft, moet er een bewijs zijn van het overlijden, meestal een overlijdensakte. Pas dan valt de erfenis of nalatenschap – het vermogen van de erflater – wettelijk open.
- **Rijksinwoner en niet-rijksinwoner:** Sinds 1 januari 1818 maakt de belastingadministratie een onderscheid tussen erflaters die “rijksinwoner” of “niet-rijksinwoner” zijn, een onderscheid dat tot op vandaag bestaat. De termen hebben geenszins betrekking op de nationaliteit. Een rijksinwoner is een persoon die op het ogenblik van zijn overlijden zijn feitelijke woonplaats of de zetel van zijn vermogen binnen de staatsgrenzen heeft. Hij hoeft dus niet de Belgische nationaliteit te bezitten. Een niet-rijksinwoner – die net zo goed de Belgische nationaliteit kan hebben – woont buiten de staatsgrenzen of heeft er de zetel van zijn vermogen. Denk maar aan een Belgische missionaris-scheutist die eind negentiende eeuw in China woonde. Voor de inhoud van de aangifte is het onderscheid tussen rijksinwoner en niet-rijksinwoners heel relevant. Met de term “rijk” wordt hier overigens steeds de volledige Staat bedoeld: het huidige België (voor de periode 1830-heden) of het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (voor de periode 1818-1830).

998.

Héritiers. — Déclaration.

« Les héritiers d'un héritier qui n'a point fait sa déclaration avant de mourir, mais qui est mort avant l'expiration des délais établis par la loi pour la faire, sont-ils passibles du demi-droit en sus, lorsqu'ils viennent faire leur déclaration, pour le décédé, après les délais » ?

Oui, parce que le demi-droit est dû après l'expiration des délais, sans aucun égard aux personnes qui le doivent.

Ainsi Pierre a hérité de Paul son neveu, qui était héritier de son père; le neveu est mort dans les délais, mais Pierre les a laissés expirer sans faire sa déclaration, Pierre est passible du demi-droit en sus.

(Décidé par la régie, le 4 vendémiaire an 8.)

Afbeelding: De successiewetgeving gaf aanleiding tot heel wat praktische belemmeringen en vragen over rechtsinterpretatie. Dit is een besluit van de Administratie van 4 vendémiaire VIII (26 september 1799) over vooroverleden erfgenamen.

Bron: *Gebroeders Clament, Code des droits de timbre, d'enregistrement, de greffe et d'hypothèque ou recueil méthodique des lois, des décrets impériaux, etc., sur ces matières, et des avis du Conseil d'État rendus en interprétation, Paris, 1810, p. 466.*

2 De vorm van de erfenisaangifte

2.1 De aangifte

De wetgever heeft op het vlak van de successierechten steeds een grote verantwoordelijkheid bij de burger gelegd. Alle erfgenamen zijn verplicht de gezamenlijke aangifte op te stellen – de successierechten zijn geëvolueerd van een boedelbelasting naar een verkrijgingbelasting waarbij het afzonderlijke erfdeel dat iedereen krijgt, getaxeerd wordt – en hiervoor is de tussenkomst van een notaris of ander openbaar ambtenaar niet vereist. Sinds 23 november 1919 zijn de erfgenamen overigens gehouden aan een correcte vermelding van de persoonlijke gegevens, in overeenstemming met de gegevens van de burgerlijke stand.

Het opstellen van de aangifte gebeurt schriftelijk, waarna deze ingediend wordt op het successiekantoor. De wet sloot echter niet uit dat dit tot en met 31 maart 1818 ook mondeling op het bevoegde kantoor kon plaatsvinden. Daarna werd het eigenlijke successierecht ingevoerd: de erfenisaangiften werden vanaf april 1818 op gewone losse bladen papier opgemaakt. Ze werden “**memories van aangifte**” genoemd, en werden later chronologisch op datum van indiening van de aangifte ingebonden in boekdelen. Tussen 1 oktober 1921 en 13 januari 1926 werden de akten opgesteld op formaatzegelpapier. Daarna verdween de benaming “memorie” en gaf de administratie zelf formulieren uit waarop de aangifte werd gedaan. Dit zijn voorgedrukte formulieren, wettelijk vorm gegeven door een ministerieel besluit.

2.2 De registratie en bewaring van de aangifte

De registratie van deze aangiften wijzigde doorheen de administratieve geschiedenis. Oorspronkelijk werden de aangiften geregistreerd in de **registers van de aangiften van nalatenschap** (Franse vertaling: *registre des déclarations de succession*). De originele schriftelijke aangifte werd eventueel aan de overschrijving in het register gehecht (zie bijlage, foto 1). In sommige kantoren werden ze apart bewaard. Wanneer de onroerende goederen verspreid waren over verschillende ambtsgebieden, moesten meerdere aangiften worden ingediend. Zoals reeds opgemerkt, maakten de erfgenamen de aangiften op losse bladen op sinds het nieuwe successierecht in 1818 van kracht werd. Deze “memories van aangifte” werden overgeschreven in het **register van overschrijving van de memories van aangifte**. Vanaf 1820 stopte de ontvanger van de successierechten met het bijhouden van een overschrijvingsregister. De registratie zelf gebeurt sindsdien op de minuten van de memories/aangiften, die de ambtenaar van het successiekantoor bijhield. Deze ambtenaar gaf de aangiften een nummer in volgorde van indiening; in principe begon hij elk jaar weer bij nummer één. Dit is ook nog vandaag de dag het geval. De aangiften werden pas achteraf per jaar van indiening ingebonden. Indien de originele aangifte nog niet ingebonden was, konden aanvullende aangiften aan de originele aangifte gehecht worden, zoniet werd de supplementaire akte op jaar van indiening gestoken. Er werd evenwel steeds verwezen naar het origineel. Het werd vooral vanaf midden 1856 apart bewaard. Tussen eind 1828 en midden 1858 werd bij de aangifte nog een speciale omslag gevoegd, waarop de ontvanger zijn aantekeningen maakte. Vanaf 1 januari 1818 tot en met 31 december 1851 werden ook de negatieve aangiften – erfenisaangiften van personen die geen bezittingen hebben – opgenomen. Tussen 1 januari 1852 en 31 december 1859 kon er een getuigschrift van de gemeente tussen de aangiften steken. Ook uittreksels uit het Kadaster, certificaten van behoeftigheid of andere afschriften werden vaak aan de aangifte gehecht.

De reeks erfenisaangiften, in registervorm (tot 1820) of gebundeld (vanaf april 1818), kreeg sinds 14 januari 1926 het reeksnummer 187 mee. Wanneer het specifiek om aangiften bij overgangen van overlijden van niet-rijksinwoners gaat, wordt de akte in de reeks 187² bijgehouden. Het reeksnummer 187³ is voorbehouden voor een vervangende successiebelasting op goederen van verenigingen zonder winstoogmerk.

3 De inhoud van de erfenisaangifte

Een erfenisaangifte is steeds op dezelfde wijze opgebouwd. De hoofding vermeldt in principe de naam van de erflater, met de woonplaats en de burgerlijke stand. Daarna volgen – vooral in de negentiende eeuw – de persoonsgegevens van de erfgenaam die de aangifte indient. Er worden verwijzingen gemaakt naar een eventueel huwelijkscontract, testament of boedelinventaris die door de notaris is opgemaakt. Hierop volgt de inventaris van het vermogen bij het overlijden, al dan niet met een duidelijk onderscheid tussen de activa en de passiva. Minder dan in de andere reeksen van Registratie & Domeinen hangt de taal waarin de aangifte is opgesteld af van de afkomst van de bevoegde ambtenaar. De moedertaal van de declarant bepaalt meer nadrukkelijk de taal van het opstellen van de aangifte.

In dit hoofdstuk volgen de bepalingen die doorheen de geschiedenis de vorm en de inhoud van de aangifte dicteerden. Per tijdvak wordt weergegeven wat en wie belast werd. Zo wordt op een overzichtelijke manier getoond wat in de erfenisaangifte te vinden is en waar de wetgever in een bepaalde periode de klemtoon op legde. Rekening houdend met het feit dat de aangifte laattijdig kon worden ingeleverd, kan de onderzoeker op basis van de indientermijnen en met behulp van de hierna volgende informatie gericht zoeken in de reeks aangiften. Meteen worden ook de beperkingen van de bron duidelijk. Bestaande goederen die niet belast werden, werden immers niet in de aangifte vermeld.

3.1 1796 - 31 december 1798

- **Relevante wettelijke bepaling(en):** Wet van 5 en 19 december 1790.
- **Historische context:** De successiewetgeving die de wettelijke basis voor de erfenisaangifte vormt, is een kind van de Franse Revolutie. De republikeinse wetgever greep terug naar bepalingen van het erfenisrecht uit het ancien régime. Het successierecht, waarvan de huidige versie nog duidelijk sporen van het verleden draagt, deed eind 1795 zijn intrede in onze gewesten met de invoering van de Franse registratierechten. Registratierechten zijn belastingen op overgangen van voornamelijk onroerende goederen, waarbij de opdracht van de ambtenaar erin bestaat door middel van een registratie in een register of op een document belastingen te innen. De belasting op deze overgangen trof dus niet alleen erfenissen maar

DE INHOUD VAN DE ERFENISAANGIFTE

ook zaken die onder levenden van eigenaar verwisselden. Met andere woorden: het successierecht viel onder de noemer registratierecht.

- **Welke goederen:** Alle onroerende goederen, met name:
 - de reële onroerende goederen: dit zijn de tastbare onroerende goederen, zoals een huis of landbouwgrond;
 - de fictieve onroerende goederen: dit zijn de grondrenten, openbare effecten, enzovoort. Het Burgerlijk Wetboek – dat echter pas in 1804 verscheen – vermeldde voor deze categorie ook roerende goederen die omwille van hun functie als onroerend beschouwd worden, zoals het alaaam of vee op een boerderij.
- **Wie wordt er belast:** De rechte lijn en de zijlijn.
- **Indientermijnen:** De erfgenamen waren voor het indienen van de aangifte in het successiekantoor gehouden aan volgende termijn:
 - 6 maanden na het overlijden.
- **Plaats van het indienen:** Voor een zelfde overlijden konden er meerdere aangiften bestaan, ingediend in verschillende registratiekantoren bevoegd voor het innen van de successierechten:
 - de aangifte met reële onroerende goederen werd ingediend op het kantoor van de omschrijving waarin de goederen gelegen waren;
 - de aangifte van de fictieve onroerende goederen gebeurde in het kantoor van de omschrijving waar de bezitter zijn (laatste) woonplaats had.
- **Opmerkingen:** De registratierechten werden op 30 december 1795 gepubliceerd in de Belgische gewesten en werden op die manier van kracht. De kantoren van de belastinginning waren toen echter amper georganiseerd (zie hieronder). Niet overal werden dus meteen aangiften ingediend en successierechten geheven. Belangrijk om weten is dat ook roerende goederen getaxeerd werden: dit was enkel het geval voor de erfgenamen in de zijlijn en de langstlevende echtgenoot die de goederen door huwelijkscontract of testament verkreeg. In de praktijk zal men in de erfenisaangiften nauwelijks of geen roerende zaken vinden, door de vluchtige aard van roerende goederen en het gebrekkige controleapparaat van de fiscus.

3.2 1 januari 1799 - 31 december 1817

- **Relevante wettelijke bepaling(en):** Wet van 22 frimaire VII (12 december 1798).
- **Historische context:** Tussen eind 1798 en eind 1799 werkten de Fransen hun fiscale wetgeving om. De wetgever verzamelde de basiswetten en de talrijke aanpassingen, en vormde ze om tot wetboeken. Dit gebeurde ook voor de registratiewetgeving, waarin het successierecht nog steeds vervat zat. De erfenisbelasting werd zo meer uniform en duidelijk, maar bracht bovenal meer op voor de Staat.
- **Welke goederen:** Roerende en onroerende goederen, met name:
 - de onroerende goederen: de waarde ervan werd bepaald door de huidige huurprijs te vermenigvuldigen met twintig;
 - de lichamelijke roerende goederen: dit zijn de tastbare roerende goederen, zoals baar geld, huisraad, kunststukken, oogsten in schuren, enzovoort;
 - de onlichamelijke roerende goederen: dit zijn goederen die geen vaste ligging hebben, zoals aandelen, obligaties, schulden, actiën of hypothecaire schuldvorderingen jegens derden.
- **Wie wordt er belast:** De rechte lijn en de zijlijn.

Begin maart 1814 werden de nalatenschappen in de rechte lijn afgeschaft. De erfgenamen in de rechte lijn dienden evenwel toch de omvang van de onroerende goederen bij de registratiekantoren aan te geven om de administratie de kans te geven het overzicht te bewaren. De goederen zelf werden echter niet belast.

- **Indientermijnen:** De erfgenamen waren voor het indienen van de aangifte in het successiekantoor gehouden aan volgende termijnen:
 - 6 maanden na het overlijden in het rijk;
 - 8 maanden na het overlijden elders in Europa;
 - 12 maanden na het overlijden in Amerika;
 - 24 maanden na het overlijden in Afrika of Azië.

DE INHOUD VAN DE ERFENISAANGIFTE

- **Plaats van het indienen:** Voor een zelfde overlijden konden er meerdere aangiften bestaan, ingediend in verschillende registratiekantoren:
 - de aangifte met onroerende goederen werd gedaan in het kantoor dat de onroerende goederen binnen zijn ambtsgebied had;
 - de aangifte met gewone roerende goederen werd ingediend in het kantoor van de omschrijving waarin de goederen bij het overlijden gevonden werden;
 - de aangifte van de renten en andere onlichamelijk roerende goederen gebeurde in het kantoor van de omschrijving waar de bezitter zijn (laatste) woonplaats had.
- **Opmerkingen:** De vrij gedetailleerde aangifte – al werden gegevens zoals de omvang van staatsrenten of schulden niet expliciet vermeld – diende binnen de voorgeschreven termijn te gebeuren. De wetgever had immers strenge boetes opgelegd wanneer de erfgenamen hieraan verzaakten. De waarde van roerende goederen werd geschat via een nauwkeurige artikelsgewijze inventaris voorgelegd aan de successieambtenaar. Er gold overigens een tarifiering naar verhouding, afhankelijk van de graad van verwantschap. De wetgever hield vast aan de oplopende successiebelastingen van toepassing op erfgenamen in rechte lijn, een belasting die evenwel ter discussie stond sinds ze vanaf eind 1795 van kracht was.

3.3 1 januari 1818 - 31 december 1851

- **Relevante wettelijke bepaling(en):** Wet van 27 december 1817.
- **Historische context:** De Franse bezetter had de Noordelijke Nederlanden eerder dan de Belgische gewesten verlaten. Hierdoor was er een verschil ontstaan tussen de noordelijke en de zuidelijke successiewetgeving. Na de officiële vereniging van de Nederlanden werd er eind 1817 een wet gestemd die voor een aanpassing van de vorm van de aangifte van nalatenschap zorgde.

De nieuwe wet, van kracht op 1 januari 1818, koppelde de successierechten los van de registratierechten (zie hierboven). Vanaf dit moment – en dit tot op vandaag – maakte de wetgever een expliciet onderscheid tussen een successierecht (enkelvoud) en een overgangsrecht bij overlijden: twee belastingen die samen de

successierechten (meervoud) vormen. Het statuut van de rijksinwoner bepaalde de soort van belasting. Het successierecht is een belasting op de nettowaarde van alle ontvangen goederen, te betalen door rijksinwoners. Het overgangsrecht bij overlijden is een belasting op de totale waarde van de onroerende goederen, te betalen door niet-rijksinwoners.

- **Welke goederen:** Roerende en onroerende goederen, met name:
 - rijksinwoners gaven de nettowaarde – dus na aftrek van de schulden – van de roerende en onroerende goederen aan. Deze schulden zijn bijvoorbeeld de begrafenkosten, die dan wel in de aangifte werden vermeld;
 - niet-rijksinwoners gaven de brutowaarde – dus de totale waarde – van de onroerende goederen aan.

Voor de inwoners van de Zuidelijke Nederlanden werd een afzonderlijke regeling gestipuleerd, geldig tot 31 december 1836 (weliswaar bevestigd door de Belgische revolutie). Onroerend goed gelegen in de gewesten die vóór 30 mei 1814 deel uitmaakten van het Franse keizerrijk en vóór 1 januari 1817 tot het bezit van de erfflater behoorden, diende in de aangifte slechts voor de helft van de waarde ingeschreven te worden.

- **Wie wordt er belast:** De rechte lijn en de zijlijn, met name:
 - erfgenamen in de rechte lijn hoefden enkel de omvang van de onroerende goederen aan te geven (en dus niet de waarde ervan, want er werd geen belasting geheven), zelfs al verkreeg hij roerende en onroerende goederen in de nalatenschap;
 - erfgenamen in de zijlijnen gaven alle roerende en onroerende goederen aan.
- **Indientermijnen:** De erfgenamen waren voor het indienen van de aangifte in het successiekantoor gehouden aan volgende termijnen:
 - 6 maanden na het overlijden in het rijk;
 - 8 maanden na het overlijden elders in Europa;
 - 12 maanden na het overlijden in Amerika;
 - 24 maanden na het overlijden in Afrika of Azië.
- **Plaats van het indienen:** De aangifte met de goederen van de erfflater werd ingediend in het successiekantoor dat bevoegd was voor diens laatste woonplaats. De aangifte van niet-rijksinwoners

DE INHOUD VAN DE ERFENISAANGIFTE

diende aangeboden te worden aan het kantoor in de omschrijving waar de onroerende goederen gelegen waren.

- **Opmerkingen:** De aangifte bleef gedetailleerd, met een volledige neerslag van de aard en waarde van alle elementen van de erfenis, inclusief een overzicht van de begunstigden met hun relatie tot de overledene en hun aandeel in de erfenis. De aangifte van roerende goederen werd uitgebreid. Naast een boete bij verzaking eraan, dienden degenen die aangifte deden een eed voor de vrederechter of rechtbank van eerste aanleg te zweren. Zo probeerde de overheid fiscale fraude bij de aangifte van roerende goederen tegen te gaan. De Belgische wetgever schafte deze eed eind oktober 1830 echter af.

Voor de periode vanaf 1818 krijgt de onderzoeker eindelijk een overzicht van de verschillende schulden die op de goederen rustten. Een groot nadeel van de wetgeving in deze periode is dan weer dat de aangiften in rechte lijn enkel het (niet becijferde) onroerende bezit in rekening brachten. Ook wordt deze periode gekenmerkt door enkele vrijstellingen op het vlak van de successierechten:

- rijksinwoners betaalden – sinds maart 1814 – geen erfenisrecht in rechte lijn meer;
- erfenissen naar de overlevende echtgenoot met kinderen werden niet belast;
- de overlevende echtgenoot betaalde geen successiebelasting op de compensatievergoedingen indien er kinderen waren uit een voorgaand huwelijk die de erfenis hadden verworven;
- erfenissen waarvan de waarde na aftrek van de schulden niet meer dan 300 gulden bedroeg, werden niet belast.

De erfgenamen in de rechte lijn gaven enkel de omvang van de onroerende goederen die zij erfden aan (zonder dat deze goederen belast werden). Indien er geen onroerende goederen vererfd werden, was de erflater in rechte lijn toch gehouden een “negatieve aangifte” (*déclaration négative*) te doen. Dit dienden ook de erflaters in de zijlijn te doen wanneer de erfenis noch roerende, noch onroerende goederen bevatte.

3.4 1 januari 1852 - 22 november 1919

- **Relevante wettelijke bepaling(en):** Wet van 17 december 1852, wet van 30 augustus 1913.
- **Historische context:** Deze successiewetgeving die sinds 1852 van kracht was, maakte geen *tabula rasa* met de erfgewoonten: de wetgever greep terug naar bepalingen uit de voorgaande successiewetten. De wetgeving is bovenal van belang omdat deze voor het eerst een – zij het bescheiden – successierecht in de rechte lijn invoerde.
- **Welke goederen:** Roerende en onroerende goederen, met name:
 - rijksinwoners gaven de nettowaarde – dus na aftrek van de schulden – van de roerende en onroerende goederen aan. Deze schulden zijn bijvoorbeeld de begrafenis kosten, die dan wel in de aangifte werden vermeld;
 - niet-rijksinwoners gaven de brutowaarde – dus de totale waarde – van de onroerende goederen aan.
- **Wie wordt er belast:** De rechte lijn en de zijlijn, met name:
 - een erfgenaam in de rechte lijn gaf de verkoopwaarde van de onroerende goederen aan, zelfs al verkreeg hij roerende en onroerende goederen in de nalatenschap. De belasting in de rechte lijn was alleen gevestigd op de waarde van de onroerende goederen in België en op de renten en hypothecaire schuldvorderingen die op deze goederen gevestigd waren;
 - erfgenamen in de zijlijnen gaven alle roerende en onroerende goederen aan.

Op erfenissen na overlijdens vanaf 15 september 1913 wordt een geringe successiebelasting op roerende goederen in de erfenissen in rechte lijn geheven. Het toepassingsgebied was echter niet erg groot.

- **Indientermijnen:** De erfgenamen waren voor het indienen van de aangifte in het successiekantoor gehouden aan bindende termijnen. De indientermijnen werden voor de Eerste Wereldoorlog evenwel herzien, van kracht op overlijdens vanaf 15 september 1913. Daarom zijn er twee perioden, met name:

DE INHOUD VAN DE ERFENISAANGIFTE

- 1 januari 1852-14 september 1913:
 - 6 maanden na het overlijden in het rijk;
 - 8 maanden na het overlijden elders in Europa;
 - 12 maanden na het overlijden in Amerika;
 - 24 maanden na het overlijden in Afrika of Azië.
- 15 september 1913-22 november 1919:
 - 6 maanden na het overlijden in het rijk;
 - 8 maanden na het overlijden elders in Europa;
 - 9 maanden na het overlijden buiten Europa.
- **Plaats van het indienen:** De aangifte met de goederen van de erflater werd ingediend in het successiekantoor dat bevoegd was voor diens laatste woonplaats. De aangifte van niet-rijksinwoners diende aangeboden te worden aan het kantoor in de omschrijving van de ligging van de onroerende goederen.
- **Opmerkingen:** Een wet van eind 1851 – eveneens van kracht vanaf 1852 – schafte de “negatieve aangifte” af en verving ze door de aanvraag van een getuigschrift van de gemeente (zie bijlage, foto 2). Dit getuigschrift was verplicht tot 1 januari 1860; vanaf dit moment meldde de gemeente zelf aan de successiekantoren dat de erflater geen goederen in bezit had. De waarde van de onroerende goederen mocht, zoals in de zijlijn, geschat of berekend worden door het kadastraal belastbaar inkomen te vermenigvuldigen. Deze vermenigvuldiging gebeurde aan de hand van een index of multiplicator, die voor iedere gemeente afzonderlijk werd bepaald. Deze werd de *multiplicateur officiel* genoemd, die vaak werd aangepast. Een bijgevoegd afschrift uit de kadastrale legger, heel vaak aan de aangifte gehecht, verleende bewijskracht aan de aangifte. Vrijstellingen waren onder meer voorzien bij aangiften van rijksinwoners waarbij de som – na aftrek van de schulden – de 1.000 frank niet oversteeg. Laatstgenoemde bepaling werd nog vaak aangepast.

3.5 23 november 1919 - heden

- **Relevante wettelijke bepaling(en):** Wet van 11 oktober 1919, wetboek van de successierechten (Koninklijk Besluit van 31 maart 1936), wet van 9 mei 1959.
- **Historische context:** De wetgever streefde naar een meer realistische belasting, want de successierechten leken nog steeds sterk op de Franse registratiewetgeving. Sinds 23 november 1919 waren de roerende en onroerende goederen in erfenissen algemeen belast. Een echt onderscheid tussen de afstammingslijnen was minder strikt. Bovendien was er een billijker verdeling van successierechten aan de hand van “schijven” voorzien en hanteerde de overheid de nodige wettelijke bepalingen om fiscale fraude performant aan te pakken. Het Wetboek van de Successierechten van 1936 – van kracht vanaf 1 juni 1936 – bracht meer structuur in de verschillende wetten en vormt de basis van het erfreisrecht dat we tot op vandaag de dag kennen.
- **Welke goederen:** Roerende en onroerende goederen, met name:
 - rijksinwoners geven de nettowaarde – dus na aftrek van de schulden – van de roerende en onroerende goederen aan. Deze schulden zijn bijvoorbeeld de begrafenis kosten, die dan wel in de aangifte worden vermeld;
 - niet-rijksinwoners geven de brutowaarde – dus de totale waarde – van de onroerende goederen aan.
- **Wie wordt er belast:** De rechte lijn en de zijlijn.
- **Indientermijnen:** De erfgenamen waren voor het indienen van de aangifte in het successiekantoor gehouden aan bindende termijnen, die midden twintigste eeuw werden herzien (de nieuwe regels waren van kracht op overlijdens vanaf 28 mei 1959). Daarom zijn er twee perioden, met name:
 - 23 november 1919-27 mei 1959:
 - 6 maanden na het overlijden in het rijk;
 - 8 maanden na het overlijden elders in Europa;
 - 9 maanden na het overlijden buiten Europa.

DE INHOUD VAN DE ERFENISAANGIFTE

- 28 mei 1959-heden:
 - 5 maanden na het overlijden in het rijk;
 - 6 maanden na het overlijden elders in Europa;
 - 7 maanden na het overlijden buiten Europa.

- **Plaats van het indienen:** De aangifte met de goederen van de erflater werd ingediend in het successiekantoor dat bevoegd is voor diens laatste (fiscale) woonplaats. De aangifte van niet-rijksinwoners dient aangeboden te worden aan het kantoor in de omschrijving van de ligging van de onroerende goederen.

- **Opmerkingen:** Rijksinwoners, ongeacht de afstammingslijn, zijn vanaf nu verplicht de volledige inboedel van de erflater aan te geven. Er werden aanvankelijk nog enkele vrijstellingen voorzien, die echter snel afgeschaft of aangepast werden. Ook de *multiplicateur officiel* verdween.

4 Het ambtsgebied van het successiekantoor

Het successiekantoor is meestal een kantoor van Registratie & Domeinen dat bevoegd is voor de inning van de successierechten. Het ambtsgebied van zo'n successiekantoor is het gebied waarbinnen het kantoor de aangiften van nalatenschap registreerde en bijhield in het archief. Daarom is het van groot belang om te weten welk gebied afhing van welk successiekantoor. De grenzen van het ambtsgebied volgen zelden of nooit de gemeentegrenzen. Meestal is het ambtsgebied opgebouwd uit een aantal gemeenten of zelfs delen van gemeenten. In grotere steden kunnen er meerdere successiekantoren bestaan, elk bevoegd voor een deel ervan. Als de onderzoeker bij benadering weet welk successiekantoor bevoegd was voor de inning van de successierechten van een gemeente, weet hij welke inventaris van een kantoor van Registratie & Domeinen hij moet gebruiken om de aangifte op te zoeken.

Doorheen de geschiedenis veranderden de ambtsgebieden van deze kantoren meer dan eens. Het is een onoverzichtelijk kluwen (zie bijlage, foto 4). Er kunnen echter enkele scharniermomenten opgesomd worden die een houvast kunnen bieden bij het vinden van het ambtsgebied van het successiekantoor.

4.1 Hoe wijzigde het ambtsgebied van het successiekantoor?

4.1.1 Algemeen: territoriaal

- Pas aan het **begin van 1796** werden de eerste kantoren van Registratie & Domeinen in de Belgische gewesten opgericht. Dat betekent dan ook dat vóór deze periode geen aangiften van successierechten te vinden zijn. Volledigheidshalve kan er opgemerkt worden dat er ook in het ancien régime bepaalde successierechten bestonden, maar dat hierbij geenszins sprake was van het systematisch bijhouden van aangiften. De indeling van de ambtsgebieden was vanaf 1796 gebaseerd op de indeling van kantonmunicipaliteiten: administratieve gebieden die enkele oude parochies omvatten. Het ambtsgebied van een successiekantoor behelsde met andere woorden het gebied van één kantonmunicipaliteit, en in sommige gevallen van meerdere. Hoewel deze kantonmunicipaliteiten vrij snel werden afgeschaft, bleven de ambtsgebieden van de successiekantoren deze indeling behouden. Gedurende een tiental jaar veranderden de omschrijvingen dan ook nauwelijks.

- Rond **eind 1807 en begin 1808** besliste de Administratie om de indeling aan te passen aan de toenmalige opbouw van de gerechtelijke kantons. Een

HET AMBTSGEBIED VAN HET SUCCESSIEKANTOOR

gerechtelijk kanton is een gebied waarvoor een vrederechter bevoegd is: dit gebied bestaat uit meerdere gemeenten, een hele gemeente/stad of slechts een deel van een stad. Het is steevast een hele opgave om de ambtsgebieden van de grote centra – zoals Brussel of Namen – te kennen, aangezien deze steden verdeeld zijn over verschillende registratiekantoren die elk bevoegd zijn voor een wijk of enkele straten. Niet in de geringste mate omdat de indeling van de ambtsgebieden aldoor gewijzigd is. De kantoren werden genoemd naar de deelgemeente of de geografische ligging (vb. Registratiekantoor Brussel Noord) en vooral vanaf het begin van de twintigste eeuw met Romeinse letters benoemd (vb. Registratiekantoor Antwerpen I).

▪ Nog steeds beroept de fiscus zich op de gerechtelijke indeling om de ambtsgebieden van de successiekantoren te verdelen, al wijken de meeste kantoren weinig of net heel sterk af van deze ongeschreven regel. Sinds begin negentiende eeuw bestond er alvast een tendens naar het oprichten van steeds meer registratiekantoren. In **het laatste kwart van de twintigste eeuw** vergrootten de ambtsgebieden weer en daalde het aantal registratiekantoren.

4.1.2 Specifiek: de inning van de successierechten

Er bestaan enkele specifieke wetmatigheden die door de kantoren die instaan voor de inning van de successierechten gevolgd worden.

▪ We toonden reeds aan dat een successiekantoor meestal een kantoor van Registratie & Domeinen is, dat eveneens instaat voor het ontvangen van de erfenaangiften en het verrekenen van de successierechten. Tijdens de Franse tijd kon in een kantoor van een grote(re) stad echter, zoals in Gent of Luik, een bijkomende registratieontvanger voor het zelfde ambtsgebied aangesteld worden, die zich enkel specialiseerde in het erfenisrecht. Vanaf **februari 1818** – niet toevallig na de aanpassing van de successiewetgeving – zette deze specialisatie zich daarenboven wettelijk door en werden er speciale kantoren opgericht die enkel bevoegd waren voor de inning van de successierechten. Dit gebeurde in de steden waar de kantoren van Registratie & Domeinen te veel werk hadden om alle bevoegdheden uit te oefenen. Eerst vond dit plaats in Brussel, Luik, Gent en Antwerpen. De gespecialiseerde kantoren konden op hun beurt opgesplitst zijn in aparte bureaus, zoals een successiekantoor Noord en een successiekantoor Zuid of een successiekantoor I en een successiekantoor II. Langzaamaan werden ook in middelgrote steden en gemeenten aparte kantoren opgericht waarin enkel de aangiften van nalatenschap afgehandeld werden. Toch moeten we opmerken dat uitzonderlijk vóór 1818 reeds afzonderlijke kantoren voor

enkel erfenisrechten bestonden. Dit was onder meer het geval voor het Successiekantoor Antwerpen, dat werkzaam was tussen begin 1796 en eind februari 1818.

▪ Tijdens de tweede helft van de twintigste eeuw werd deze specialisatie teruggeschroefd: de inning van de successierechten werd weer toevertrouwd aan de registratiekantoren (die overigens de meeste fiscale bevoegdheden groepeerden). In een zelfde stad konden evenwel twee registratiekantoren bestaan die elk – of enkele van hen – voor hun wijken instonden voor de verrekening van de erfenisrechten. Een voorbeeld hiervan is de periode tussen 1 oktober 1969 en 31 november 1975, waar het Registratiekantoor Sint-Niklaas I (bevoegd voor de inning van de successierechten in het ene deel van het gerechtelijk kanton Sint-Niklaas), het Registratiekantoor Sint-Niklaas II (bevoegd voor de inning van de successierechten in het andere deel van het gerechtelijk kanton Sint-Niklaas) en het Registratiekantoor Sint-Niklaas III (bevoegd voor de inning van de successierechten in het gerechtelijk kanton Sint-Gillis-Waas) bestonden.

4.2 Hulpmiddelen voor het bepalen van het ambtsgebied

Er bestaan enkele handzame instrumenten om te weten te komen naar welk successiekantoor een erfgenaam uit een welbepaalde stad, gemeente of wijk zich diende te richten, om zijn successieaangifte in te dienen. De auteursverwijzingen refereren aan de bibliografie die op het einde van dit broncommentaar is opgenomen (zie deel 8 “Bibliografie”).

▪ Bovenstaand hoofdstuk – deel 4.1 “Hoe wijzigde het ambtsgebied van het successiekantoor?” – is de samenvatting van een institutionele geschiedenis waarin onder meer de evolutie van de ambtsgebieden van de successiekantoren beschreven wordt (De Reu, 2011). Zie in die studie voornamelijk hoofdstuk 4 “Ambtsgebieden”, meer bepaald deel 3.1.1 “Indeling volgens ressort” en deel 3.1.2.2 “Successierechten”.

▪ Om te weten welke gemeenten doorheen de geschiedenis tot welke kantonmunicipaliteiten of gerechtelijke kantons behoorden, kan men het werk van Vrielinck (Vrielinck, 2000) gebruiken.

▪ Er bestaat een lijst van de negentiende-eeuwse Vlaamse registratiekantoren en hun ambtsgebied, opgenomen in een handleiding die in eigen beheer uitgegeven werd (Demuyne, 1991). Deze lijst is slechts een leidraad, omdat ze enkele onvolkomenheden en onduidelijkheden bevat. Per registratiekantoor dat in de Franse tijd bestond, wordt een chronologische opsomming gegeven van de (veranderingen in) samenstelling van het ambtsgebied.

HET AMBTSGEBIED VAN HET SUCCESSIEKANTOOR

- In het Rijksarchief wordt een databank met fiscale ambtsgebieden voorbereid. De databank zal aan het publiek via de homepage beschikbaar gesteld worden (<http://arch.arch.be>). Het zal de gebruiker in staat stellen om per gemeente het bevoegde successiekantoor te vernemen, voor de periode 1796 tot heden. In enkele muisklikken worden de verschillende bevoegdheidswissels, ambtsgebiedwijzigingen en rechtsopvolgingen getoond. Daarenboven moet de databank ook aangeven in welke dienst of Rijksarchief en onder welke archiefvormer de respectieve archiefreeksen zich bevinden. Want tot nog toe is hiervan geen globaal overzicht gemaakt. Op deze problematiek gaan we overigens verder in (zie deel 6 “Vindplaatsen van successieaangiften”).
- De Federale Overheidsdienst Financiën houdt zelf een online databank bij met alle fiscale ambtsgebieden en adresgegevens van belastingadministraties, zoals die vandaag bestaan. Deze databank is steeds up to date (<http://annuaire.fiscus.fgov.be/qw/index.php?lang=nl>) en is gemakkelijk te gebruiken. Wanneer de gebruiker weet naar welke gemeente hij zoekt, kan er gezocht worden via belastingkantoor (kies onder “Administratie” achtereenvolgens voor “AKRED (Administratie van het kadaster, de registratie en de domeinen)” en “Registratiekantoor”) of via successiebevoegdheid (kies onder “Bevoegdheden” achtereenvolgens voor “AKRED (Administratie van het kadaster, de registratie en de domeinen)” en “Invorderen van de successierechten (aangiften van nalatenschap en van overgang bij overlijden”).

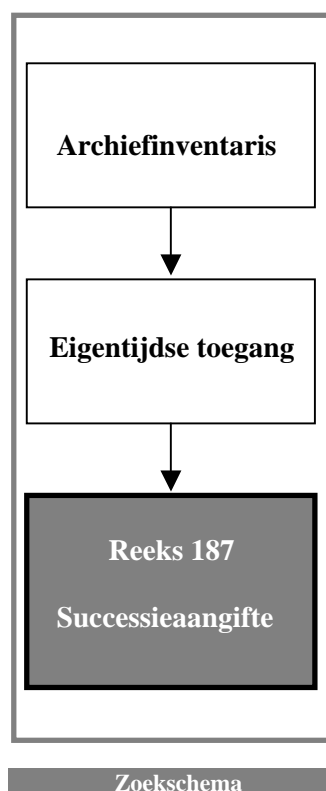
5 Aan de slag: zoekstrategieën

Nu de onderzoeker weet wat hij kan vinden, in welke vorm deze informatie aangetroffen wordt en waar hij – eventueel bij benadering – moet zoeken, kan hij de zoektocht aanvatten!

Voor deze speurtocht naar de erfenaangifte dient de onderzoeker steeds dezelfde methode te hanteren: wanneer hij de oudere aangiften wil inkijken die in het Rijksarchief in de Provinciën worden bewaard of wanneer hij voor meer recente stukken een bezoek brengt aan het successiekantoor zelf.

Er zijn twee soorten toegangen die naar de erfenaangifte leiden: de archiefinventaris en de eigentijdse toegang. De **eigentijdse toegang** is een register dat door de successieambtenaar werd aangelegd. Tegenwoordig gebruikt hij hiervoor een computersysteem. De informatie in dit stuk verwijst rechtstreeks naar de erfenaangifte. Daarnaast zijn er de **archiefinventarissen**, die een overzicht geven van de beschikbare erfenaangiften en eigentijdse toegangen. Niet alleen het Rijksarchief stelt zulke inventarissen samen, ook het personeel in het successiekantoor gebruikt dergelijke eigen inventarissen of overzichten.

De vorser moet eerst de archiefinventaris gebruiken – een term die we in dit broncommentaar gebruiken voor de inventaris van het Rijksarchief en die van het successiekantoor – waarna hij via de eigentijdse toegang de aangifte terugvindt.

5.1 De archiefinventaris

De onderzoeker komt naar het Rijksarchief in de provincie of het successiekantoor met een concreet aanknopingspunt: de naam van de overledene en/of de sterfdatum (al dan niet slechts bij benadering). Eventueel is enkel een erfgenaam bekend. Het leeszaal- of successiekantoorpersoneel zal hem daarop een archiefinventaris aanreiken.

Een archiefinventaris bevat heel wat cijferreeksen en kan daarom op het eerste gezicht verwarrend overkomen. De successieambtenaren benoemen immers alle soorten reeksen met een nummering, die ook het Rijksarchief hanteert. In de regel wordt steeds het laatst gekende of jongste reeksnummer gebruikt. Zeker voor de beginperiode van de Administratie kan dit een anachronistische nummering zijn. Het voorbeeld van de reeks erfensaangiften maakt dit duidelijk (zie ook deel 2.2 “De registratie en bewaring van de aangifte”):

- vanaf de Franse periode werd het register aangeduid als de nummers 6 (op het titelblad) en 6bis (op de binnenbladen);
- op 1 april 1818 werden de aangiften overgeschreven in een register dat de benaming 3 (succ.) kreeg: dit register bestond tot 1820;
- tussen 1818 en 1926 bleven de losbladige aangiften, die achteraf steeds per jaargang werden ingebonden, nummerloos;
- pas sinds 1926 gebruiken de successieambtenaren en de rijksarchief-medewerkers het reeksnummer 187 voor de aangiften (of 187² voor de aangiften van niet-rijksinwoners).

Toch worden de erfensaangiften van 1796 tot vandaag met het reeksnummer 187 aangeduid. Wie in een eigentijds document uit 1800 een referentie aan de reeks 6 vindt, weet dat daarmee naar de reeks erfensaangiften verwezen wordt.

En zo heeft elke reeks een specifiek reeksnummer. Om te weten welke nummering de reeksen doorheen de administratieve geschiedenis hadden, kan men de kaderteksten van hoofdstuk 5 “Archiefvorming” in het volgende werk gebruiken: DE REU P., *De geschiedenis van de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie. Organisatie, bevoegdheden, ambtsgebieden, archiefvorming* (Miscellanea Archivistica Studia 198), Brussel, Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, 2011, 427 p.

Opgelet: niet blindstaren op homoniemen!

Er zijn heel wat homoniemen die voor de gebruiker misleidend kunnen overkomen. Een voorbeeld is de reeks 6 (het register van de openbare burgerlijke akten), de reeks 6bis (het register van de onderhandse akten waarvan een afschrift of duplicaat in het kantoor moet worden ingediend), de reeks 6 succ. (de legger van de opgeschorte zaken inzake successierechten) en de afgeschafte reeks 6 (de tafel van de geregistreerde en ongeregistreerde testamenten, schenkingen en andere eventuele beschikkingen) (zie ook deel 4.4.1 “In het kantoor van Successie of Registratie”). Dit zijn allemaal verschillende archiefdocumenten die meestal niet gelijktijdig bestonden.

In een modale archiefinventaris van een registratiekantoor worden de reeksen op hun reeksnummer gerangschikt, van klein naar groot. Eventuele ongenummerde documenten en de zogenaamde “afgeschafte reeksen” zijn in het begin of op het eind van de inventaris opgenomen. Zo is het vrij gemakkelijk om een specifiek register terug te vinden. Nemen we de proef op de som, met **twee praktijkvoorbeelden**:

- Voorbeeld 1: Als de gebruiker in een document uit het midden van de negentiende eeuw een verwijzing vindt naar een Tiense erfenisaangifte pak 25, nummer 10, zoekt hij via de driedelige inventaris met de registratiekantoren van Brabant die door archivaris Notebaert werd opgemaakt. Omdat er bij de nieuwe uitgave van de inventaris in 1989 reeds vijf archiefoverdrachtsmomenten van Tiense registratiekantoren hadden plaatsgevonden, geeft de inhoudsopgave vijf cijferrijen aan: 2659-2929, 7181-7289, 9031-9118, 9119-9137, 9138-9152. Slechts de inventarisnummers 2659-2929 bevatten daadwerkelijk een reeks 187, meer bepaald de nummers 2685 tot 2749 (jaargangen 1819 tot 1874).

ZOEKSTRATEGIEËN

VILVOORDE (+ HUMBEEK)	2099	-	2551
St. KWINTENS LENNIK (+ SAINTES et HERNE)	2552		2658
TIENEN	2659	-	2929
JODOIGNE	2930	-	3158
BRUXELLES - Nord	3159	-	3230
BRUXELLES - Sud	3231	-	3242

Bron: *Administration de l'Enregistrement et des domaines. Deuxième partie. Brabant (nos.917-4341): Inhoudsopgave (Toegangen in beperkte oplage Algemeen Rijksarchief 68)*

Hierna hoeft de onderzoeker nog te zoeken naar de termen “erfenisaangiften” of “reeks 187” en het volgnummer 25 van de registers of de pakken na te gaan. Op deze manier zal hij het inventarisnummer 2709 vinden, dat de bundel erfenisaangiften bevat die in 1840 geregistreerd werden. Aangifte nummer 10 is de aangifte die hij zocht: de aangiften krijgen immers in volgorde van indiening op het ontvangkantoor een nummer, dat bij het begin van het nieuwe jaar weer bij één begon.

Op te merken valt dat in dit voorbeeld de tussenstap van het zoeken via de eigentijdse toegang – zie deel 5.2 “De eigentijdse toegangen tot de nalatenschappen” – kan overgeslagen worden.

2681-2684. Table alphabétique des successions et dispositions
ventuelles acquittées.

2681. An XII à 1807.	(70)
2682. Années 1807 à 1812. (Voir note 1)	(70)
2683. Années 1812 à 1816.	(70)
2684. Années 1817-1818.	(70)

2685-2749. Declarations de succession.

2685.	(Voir note 2)	187 / 1
2686. Année 1820.		187 / 2
2687. Année 1821.		187 / 3
2688. Année 1822.	(Voir note 1)	187 / 4
2689. Année 1823.		187 / 5
2690. Année 1824.		187 / 6
2691. Année 1825.		187 / 7
2692. Année 1826.		187 / 8
2693. Année 1827.		187 / 9
2694. Année 1828.		187 / 10
2695. Année 1829.		187 / 11
2696. Année 1830.		187 / 12
2697. Année 1831 (janvier - mai).		187 / 13
2698. Année 1831 (30 mai - décembre).		187 / 14
2699. Année 1832 (1er semestre).		187 / 15
2700. Année 1832 (2ème semestre).		187 / 16
2701. Année 1833.		187 / 17
2702. Année 1834.		187 / 18
2703. Année 1835 (janvier au 6 juin).		187 / 19
2704. Année 1835 (7 juin - décembre).		187 / 20
2705. Année 1836.		187 / 21
2706. Année 1837.		187 / 22
2707. Année 1838.		187 / 23
2708. Année 1839.		187 / 24
2709. Année 1840.		187 / 25

(1) Volume en très mauvais état.

(2) Le numéro 2685 manque à la date du 9 août 1871, et ne finit pas partie du versement de 1890.

Bron: *Administration de l'Enregistrement et des domaines. Deuxième partie. Brabant (nos.917-4341)*
Inventarisnummers 2681-2709 (Toegangen in beperkte oplage Algemeen Rijksarchief 68)

ZOEKSTRATEGIEËN

▪ Voorbeeld 2: Wie wil weten hoe een landgoed in het West-Vlaamse Pittem vererfd werd, dat in het bezit was van iemand uit het Limburgse Hasselt die eind 1800 stierf, kan daarvoor eveneens in het Rijksarchief terecht. Volgens de richtlijnen in deel 3.2 “1 januari 1799 - 31 december 1817” van dit broncommentaar werd de erfenisaangifte met het onroerend goed anno 1800 ingediend in het successiekantoor waar het goed gelegen was. Pittem lag steeds in het gerechtelijk kanton Tielt. Het was het Tieltse successiekantoor dat in 1800 de erfenisaangifte in ontvangst nam. Vandaag de dag is er maar één registratiekantoor in Tielt, maar tussen 1968 en 1978 waren dat er twee. In die periode gebeurden er tevens overdrachten naar het Rijksarchief, maar omdat Pittem steeds tot het kerngebied van het gerechtelijk kanton Tielt heeft behoord, moet de gebruiker onder de archiefvormer Registratiekantoor Tielt I zoeken. De archiefinventaris van het eerste registratiekantoor van Tielt, bewerkt door Vandaele in 2004, toont een lijst met erfenisaangiften waarin deze van Pittem van 1800 steken. De erfgenamen hadden zes maanden de tijd om de aangifte in te dienen. De onderzoeker moet met andere woorden inventarisnummers 252 en 253 aanvragen (met de erfenisaangiften van 1800 en 1801) en tot zes maanden na het overlijden zoeken naar de naam of overlijdensdatum van de Limburgse erflater. Overigens geeft de archiefinventaris ook aan dat de opzoeking via een microfilmtoestel dient te gebeuren, wegens de slechte staat waarin de originele erfenisaangiften zich bevinden.

220-221.	Registers van de indiening van de aangiften van nalatenschap, van overgang bij overlijden, enz. 1950-1957.	
220.	47/	1950-1953
221.	47/	1953-1957

Eerste Kantoor der Registratie van Tielt		51
<hr/>		
222-228.	Repertoria van de schuldeisers, per vak ("case"). 1847-1902.	
	Voor deze registers zijn enkel de datums van de opnaak gekend.	
222.	51/1	1847 jan. 21
223.	51/2	1847 mei 29
224.	51/3	1852 juni 08
225.	51/4	1861 sept. 03
226.	51/5	1864 aug. 30
227.	51/6	1892 dec. 31
228.	51/7	1902 nov. 26
229-233.	Alfabetische tafel op de huwelijkscontracten (Voordien reeksen 82/83, 33 en 4 genoemd). 1797-1859.	
229.	53/	1797 (Jaar VI)-1803 (Jaar XII)
230.	53/	1804 (Jaar XIII)-1806

Bron bovenstaande en onderstaande afbeelding: *Inventarissen van de archieven van het eerste (1795-1975) en het tweede (1795-1976) Kantoor der Registratie van Tielt en hun rechtsvoorgangers. Inventarisnummers 220-258 (Inventarissen Rijksarchieft te Beveren 100)*

ZOEKSTRATEGIEËN

231.	53/	1807-1812
232.	53/	1813-1833
233.	53/	1832-1859
234-242.	Alfabetische tafels van de sterfgevallen (Reeks 54, voordien reeks 66-67, 1 (succ.) en 7 genoemd). 1795-1814, 1941-1958.	
234.	54/	1795 (Jaar IV)-1803 (Jaar XII)
235.	54/	1804 (Jaar XIII)-1806
236.	54/	1804 (Jaar XIII)-1807
237.	54/	1807-1811
238.	54/	1812-1814
239.	54/37	1941-1945
240.	54/38	1946-1950
241.	54/39	1951-1954
242.	54/40	1955-1958
243-248.	Registers van de inschrijving van het landbouwvoorrecht. 1884-1894, 1922-1958.	
52 Eerste Kantoor der Registratie van Tielt		
243.	65/	1884 mei 30 – 1894 sept. 19
244.	65/	1922 dec. 23 – 1937 nov. 6
245.	65/5	1937 nov. 6 - 1947 nov. 30
246.	65/6	1947 dec. 01 - 1952 feb. 20
247.	65/7	1952 feb. 20 - 1956 april 14
248.	65/8	1956 april 14 - 1958 april 18
249-371.	Erfenisaangiften. 1797-1884. Niet raadpleegbaar, tenzij op microfilm. Raadpleeg de microfilmcatalogus in de leeszaal.	
249.	187/	1797 (Jaar VI)-1798 (Jaar VII)
250.	187/	1798 (Jaar VII)-1799 (Jaar VIII)
251.	187/	1800 (Jaar IX)
252.	187/	1800 (Jaar IX)-1801 (Jaar X)
253.	187/	1801 (Jaar X)-1802 (Jaar XI)
254.	187/	1802 (Jaar XI)-1803 (Jaar XII)
255.	187/	1803 (Jaar XII)-1804 (Jaar XIII)
256.	187/	1804 (Jaar XIII)-1806
257.	187/	1806-1807
258.	187/	1807-1808

Deze opzoekmethode is inderdaad vrij tijdrovend. Iedere erfenisaangifte moet immers bekeken worden, tot wanneer de gewenste aangifte met het landgoed in Pittem gevonden wordt. Er bestaan echter enkele reeksen die dit opzoekwerk vereenvoudigen. Ze zijn eveneens steevast in de archiefinventaris opgenomen. De meest modale “eigentijdse toegangen” dragen de reeksnummers 47 en 54 (zie deel 5.2 “De eigentijdse toegangen tot de nalatenschappen”). Deze reeksen komen ook in het archief van het successiekantoor van Tielt terug, maar vele jaargangen ontbreken voor de negentiende eeuw en zijn helaas niet bewaard gebleven. Kortom: volgens de informatie in de archiefinventaris kan de aangifte sneller teruggevonden worden, aan de hand van de naam van de overledene. Er is meer informatie te vinden over de inhoud en het gebruik van deze eigentijdse toegangen in volgend hoofdstuk.

5.2 De eigentijdse toegangen tot de nalatenschappen

Hieronder worden enkele reeksen opgesomd die de Administratie zelf aanmaakte om snel een overzicht van de nalatenschappen te krijgen. Ook voor de onderzoeker zijn deze reeksen erg handig omdat hij zo niet in het wilde weg moet beginnen zoeken. De verschillende indientermijnen van de erfenisaangifte indachtig (zie deel 3 “De inhoud van de successieaangifte”), kan hij ook zonder de toegangen snel naar de respectieve erfenis bladeren. De toegangen bieden echter meer concrete informatie aan, tonen de onderzoeker dat de aangifte zeker bestaan heeft of geven weer wanneer deze vertraging opliep – uitstel is immers van alle tijden. Op te merken valt echter dat deze toegangen op de nalatenschappen niet altijd aanwezig zijn. In de archiefinventaris (zie deel 5.1 “De archiefinventaris”) krijgt hij een samenvatting van de beschikbare eigentijdse toegangen.

5.2.1 Zoeken op basis van een overlijdensdatum: 1818 - heden (reeks 47)

In het **register van indiening van de aangiften van nalatenschap en van overgang bij overlijden**, dat bestaat sinds 1818 en het reeksnummer 47 meekreeg, werden de aangiften in chronologische volgorde van indiening ingeschreven. Indien de onderzoeker (bij benadering) de overlijdensdatum kent, kan hij op basis van de indientermijnen de erfenisaangifte vinden. Naast de verwijzing naar het volgnummer van de desbetreffende aangifte in de reeks 187, bevat de reeks 47 ook informatie met betrekking tot de aangifte zelf: identiteitsgegevens van de overledene, datum van overlijden,

indieners van de aangifte en gegevens over de inning van successierechten (zie bijlage, foto 5).

5.2.2 Zoeken op basis van de naam van de erflater

5.2.2.1 1796 - 1855 (afgeschafte reeks 8)

De **tafel van de aangiften van nalatenschappen en van overgangen bij overlijden** wordt vandaag de dag de afgeschafte reeks 8 genoemd. Nadat een nalatenschap was afgehandeld, noteerde de successieambtenaar de gegevens van de aangifte in dit alfabetische register, op naam van de erflater. Hij verwees naar het register waarin de aangifte werd gedaan of naar de aangifte zelf. Hierbij noteerde hij de naam, de woonplaats en het beroep van de erflater, de datum van overlijden, de erfgenamen met hun erfdeel en tot slot de datum en het nummer van de aangifte. Dit laatste verwees naar de **registers van aangiften van nalatenschap**, die tot en met 1819 bestonden. Vanaf 1820 refereerde het via de datum van aangifte aan de **registers van indiening van aangiften van nalatenschap** (de reeks 47). Op 22 juni 1855 schafte de Administratie deze reeks af, waarna de gegevens voortaan integraal in de reeks 54 – de **tafel van de sterfgevallen** – terechtkwamen.

De **tafels van verkopers** (de afgeschafte reeks 2) bieden een alternatief, al gaat het hier om afgeleide informatie (zie bijlage, foto 7). In deze tafels werden immers alle onroerende overgangen van welke aard dan ook genoteerd. In de alfabetische tafels werden dus ook de erflaters vermeld, wanneer die in de aangifte onroerende goederen nalieten. Tot en met 31 december 1827 noteerde de ambtenaar volgende gegevens: de naam, de woonplaats en het beroep van de erflater en de erfgenamen, de beschrijving van het onroerend goed, de verwijzing naar de erfenisaangifte (met data van overlijden en aangifte, met het nummer van de erfenisaangifte). Vanaf 1828 werd de informatie in de tafel van de verkopers kariger. Enkel de persoonsgegevens van de erflater werden genoteerd, met verwijzing naar de erfgenamen in de **tafel van de verkrijgers** (de afgeschafte reeks 1). De tafel van de verkrijgers verwees op zijn beurt naar de erfenisaangifte. In 1860 werd de reeks vervangen door het **algemeen repertorium van de eigenaars** (reeks 50).

Let wel: dit is de meest ideale situatie voor de periode 1796-1860. Enkele kantoren gebruikten deze afgeschafte reeksen 1 en 2 eenvoudigweg niet voor hun erfenisaangiften. Sommige kantoren refereerden – vanaf 1828 – rechtstreeks aan de aangiften, zonder eerst nog de verwijzing naar de afgeschafte reeks 1 te maken.

5.2.2.2 1796 - heden (reeks 54)

De **tafel van de sterfgevallen** kent men onder de noemer reeks 54 (zie bijlage, foto 6). Hierin worden de aangiften alfabetisch op familienaam van de overledene ingeschreven. Aanvankelijk werden alle sterfgevallen in de tafel van de sterfgevallen opgenomen. Toch bleek dit niet altijd het geval. Indien er voor de overledene geen aangifte bestond, gaf de successieambtenaar de reden op, zoals bijvoorbeeld: “**certificaat van behoeftigheid**” of “**negatieve aangifte**”. Vanaf 1 januari 1870 werden enkel nog de sterfgevallen opgenomen die aanleiding gaven tot de indiening van een aangifte. Wanneer de naam van de overledene gekend is, kan men met andere woorden de erfenisaangifte vinden. De belastingambtenaar noteerde de volgende gegevens: de naam, de woonplaats, het beroep, de burgerlijke stand (eventueel met het aantal kinderen), de overlijdensdatum en de toenmalige leeftijd van de erflater, de beschrijving van de goederen, de naam, de woonplaats en het beroep van de erfgenamen, de datum van de registratie van het eventuele testament, de datum van indiening van erfenisaangifte en het nummer dat de erfenisaangifte kreeg. Vanaf 1 april 1818 vermeldde hij tevens de geboorteplaats van erflater en erfgenamen. Vanaf 1 januari 1828 werden enkele gegevens in de tafels uitgebreid, zoals met verwijzingen naar verschillende “afgeschafte reeksen”. In deze reeks wordt heel snel duidelijk wanneer aangiften verzuimd werden of welke erfslaters tijdens hun leven behoeftig waren. In dat laatste geval werd immers gewezen op het bestaan van een “certificaat van behoeftigheid”.

5.2.2.3 1860 - 1925 (reeks 50)

Het **algemene repertorium van de eigenaars** draagt het reeksnummer 50. Het is een alfabetisch repertorium van alle eigenaars die verrichtingen deden met betrekking tot onroerende goederen gelegen in het ambtsgebied van het kantoor. Hierin staan dus per eigenaar ook de erfenisaangiften waarin onroerende goederen vervat waren. De aangiftdatum van de erfenisakte werd steeds vermeld. Het opzoeken in deze repertoria is voor het vinden van erfenisaangiften ietwat omslachtig, maar het kan een bruikbaar alternatief zijn. De reeks bestond vanaf 1 januari 1860 tot en met 18 januari 1925.

Op deze algemene repertoria werden **alfabetische tafels** gemaakt (reeks 52). Zij gaven informatie over de eigenaar, inclusief zijn sterfdatum, en verwezen naar het artikelnummer in de reeks 50. Met de komst van de **losse rekeningen** werd het gebruik van de reeksen 50 en 52 in de Administratie geleidelijk aan uitgehold (zie hieronder).

5.2.2.4 1925 - heden (reeks 58)

Vanaf 19 januari 1925, maar in enkele kantoren al vanaf 25 mei 1901, werkt de Administratie met **losse rekeningen**, die alfabetisch geordend worden en het reeksnummer 58 meekrijgen. Een losse rekening is een losbladige dubbelzijdige fiche, soms bestaande uit meerdere bladen, die op naam staat van een natuurlijk persoon of rechtspersoon. Deze persoon wordt hier “titelhouder” genoemd. Op elke fiche staan de onroerende verrichtingen vermeld die de persoon tijdens zijn leven deed en werden ook de overgangen opgetekend die door het overlijden plaatsvonden. De rekening bevat met andere woorden ook de informatie uit de aangiften van nalatenschap en de verkrijgingen van erfgenamen. De gegevens hebben echter enkel betrekking op de goederen binnen het ambtsgebied van het kantoor. Er kunnen dus meerdere losse rekeningen voor een zelfde persoon bestaan. Aanvankelijk was het de losse rekening van het domicilie van de titelhouder, of de woonplaats van de man voor gehuwde personen, waarop alle verwijzingen stonden naar de kantoren waar er voor deze persoon nog rekeningen waren. Sinds 1951 is de losse rekening in de geboorteplaats het basisdocument met alle verwijzingen naar andere kantoren. In een centraal kantoor in Brussel worden de losse rekeningen bewaard van personen die in het buitenland werden geboren. Bij het overlijden van de titelhouder maken alle kantoren waar informatie over de erflater bekend is, deze gegevens over aan het kantoor van de woonplaats van de titelhouder. In het hedendaags successierecht is dit immers de plaats van indienen van erfenaangifte.

Het is aan te merken dat sommige verwijzingen naar notarissen en reeksen van de kantoren van Registratie & Domeinen niet altijd uitstaans hebben met de documenten van het huidige kantoor. Een losse rekening kan namelijk een ingewikkelde weg hebben afgelegd, parallel aan de reorganisatie van het registratiekantoor. Desgevallend werd de informatie van de rekeningen eenvoudigweg overgeschreven. Daarom is het niet evident uit te zoeken waar de informatie concreet naar verwijst. De gebruiker dient dus altijd voor ogen te houden welke weg het ambtsgebied van het successiekantoor en de losse rekeningen achter de rug hebben.

Concreet toont de voorzijde van een losse rekening de titelhouder met links bovenaan de verwijzingen naar de andere kantoren waar de betrokken persoon of het gezin een losse rekening bezat. De datum van overlijden en de aangiftedatum van nalatenschap zijn hier belangrijk. Een lettercode geeft meer informatie over de relatie tussen de personen (M is man, V is vrouw, G is gemeenschap van goederen, O is onverdeeldheid van goederen, W is

weduwnaar of weduwe en K is kind). In het opmerkingenveld werd dikwijls de gezinssamenstelling genoteerd.

Het gebruik van de reeks 58 had vooral tot doel de reeksen 50 en 52 te vervangen. Gaandeweg werden meerdere toegangen afgeschaft en werd de informatie opgenomen in de losse rekeningen. Toch kan men tot op vandaag van een dubbel gebruik spreken. De kantoren van Registratie & Domeinen houden de **algemene repertoria van de eigenaars** en de **alfabetische tafels** hierop nog steeds bij, al gebeurt dit slechts fragmentarisch. Soms vindt men dezelfde informatie over een successieaangifte in de beide reeksen. Dikwijls verwijst de reeks 50 naar de meer uitgebreide informatie in de losse rekeningen, of vice versa. Het is dus steeds belangrijk om de reeksen 50 en 58 tezamen te raadplegen. Het systeem van de losse rekeningen werd overigens op 13 januari 2003 vervangen door een centrale en digitale gegevensdatabank.

5.2.3 Zoeken op basis van de naam van de erfgenaam

5.2.3.1 1796 - 1859 (afgeschafte reeks 1)

Zoeken op naam van de personen die een erfdeel verkregen, is bepaald niet evident. Toch bestaan er enkele toegangen tot de erfenisaangiften waarin zij erfgenaam waren. Wanneer er door de erfenisaangifte onroerende goederen van eigenaar veranderden, werden ze opgenomen in de zogenaamde **tafels van de verkrijgers**. Deze tafels somden de erfgenamen op in alfabetische volgorde, met vermelding van woonplaats en beroep, waarbij in de beroepkolom “overleden” vermeld kan zijn (zie bijlage, foto 8). Tot 31 december 1827 verwezen de tafels naar de **tafels van verkopers** (de afgeschafte reeks 2) die op hun beurt aan de aangifte refereerden (zie hierboven). Vanaf 1 januari 1828 nam de ambtenaar meer gegevens op, zoals de beschrijving van de onroerende goederen en informatie over de erflater, en verwees de toegang direct naar de datum van overlijden, datum en nummer van aangifte van nalatenschap. De reeks werd op 31 december 1859 afgeschaft. Zie ook de opmerking aan het eind van deel 5.2.2.1 "1796-1855 (afgeschafte reeks 8)".

5.2.3.2 1860 - 1925 (reeks 50)

Zie deel 5.2.2 “Zoeken op basis van de naam van de erflater”.

5.2.3.3 1925 - heden (reeks 58)

Zie deel 5.2.2 “Zoeken op basis van de naam van de erflater”.

5.2.4 Alternatieve toegangen: zoeken op basis van de naam van de erflater

Enkele reeksen worden door onderzoekers snel over het hoofd gezien, omdat ze niet meteen aan erfenaangiften gelinkt worden. Nochtans kunnen ze van onschatbare waarde zijn als andere reeksen in het archief ontbreken. De reeksen werden op naam van de overledene opgesteld en refereerden onder meer aan de erfenaangifte. Daarenboven geven deze alternatieve toegangen meer informatie over de manier waarop de erfenis verdeeld werd of welke regelingen getroffen werden om het patrimonium na het overlijden te beheren.

5.2.4.1 1796 - 1827: boedelinventarissen (afgeschafte reeks 37)

Na het overlijden kon een boedelinventaris opgesteld worden. In de **tafel van de inventarissen**, die betiteld wordt als afgeschafte reeks 37, behield de ambtenaar het overzicht. De tafel bevatte de basisgegevens over de overledene (naam, laatste woonplaats en overlijdensdatum), evenals de erfgenamen op wier verzoek de inventaris was opgesteld. Hierbij vermeldde de ambtenaar de naam van de notaris die de inventaris opstelde, met de datum van notariële tussenkomst en de registratiedatum. Ook de waarde van alle geïnventariseerde goederen kwam aan bod met een korte beschrijving van de onroerende goederen. De datum van aangifte van nalatenschap vormde de toegang tot de aangiften zelf. Op 1 januari 1828 schafte de Administratie de reeks af en liet deze de informatie voortaan opnemen in de afgeschafte reeks 8 (de **tafel van de aangiften van nalatenschappen en van overgangen bij overlijden**).

5.2.4.2 1796 - 1827: mede-eigendommen (afgeschafte reeksen 30 en 31)

Indien er sprake was van mede-eigendommen – de juridische situatie waarbij ten minste twee personen gelijke rechten uitoefenen op een zelfde goed – legde de ambtenaar een overzicht van deze goederen aan op naam van de erflater. Tot 31 december 1827 bestond hiervoor een **tafel van de scheidingen en verdelingen**, de zogenaamde afgeschafte reeks 30, waarin alle erfrechtelijke onverdeeldheden ingeschreven stonden. Hierin noteerde de successieambtenaar de persoonsgegevens van de erflater en de

mededeelgenoten, de graad van verwantschap, de omschrijving van en het aandeel in het goed (bijvoorbeeld 1/4 of 1/7). In de **tafel van de mededeelgenoten**, de afgeschafte reeks 31, werden dan weer de mededeelgenoten alfabetisch opgesomd met verwijzing naar de erfdelen in de afgeschafte reeks 30. Na de afschaffing van de tafel werd de informatie over onverdeeldheden ingeschreven in de **tafels van de verkopers** (afgeschafte reeks 2) en de **tafels van de verkrijgers** (afgeschafte reeks 1). Het gemeenzame goed werd in de **tafel van de aangiften van nalatenschap** ingeschreven (afgeschafte reeks 8).

5.2.4.3 1796 - 1859: voogdijen, curatelen en onbeheerde nalatenschappen (afgeschafte reeks 5)

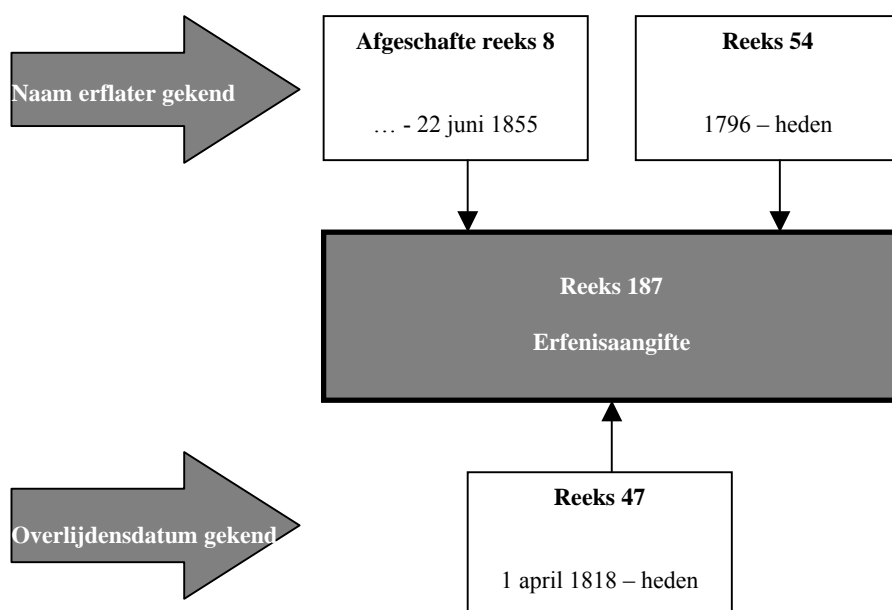
Tot en met 31 december 1859 gebruikte de Administratie de **tafel van de voogdijen en curatelen**, de afgeschafte reeks 5, wanneer er voogdijen over minderjarigen bestonden of wanneer er onbekwaamverklaarden onder curatele werden geplaatst. Ook de onbeheerde nalatenschappen die nadien in het Belgisch Staatsblad werden bekendgemaakt, kwamen hierin te staan. De gegevens van de nalatenschap en de verwijzingen naar de aangifte gebeurden alfabetisch op naam van de erflater. Vanaf 1860 verving de Administratie de tafels: de notities naar de voogdij over minderjarigen kwamen in de **tafels van de sterfgevallen** terecht (reeks 54) en de aantekeningen over curatelen van onbekwamen werden in het **repertorium van de eigenaars** gemaakt (reeks 50).

5.2.4.4 1796 - 1827: verworpen nalatenschappen (afgeschafte reeks 39)

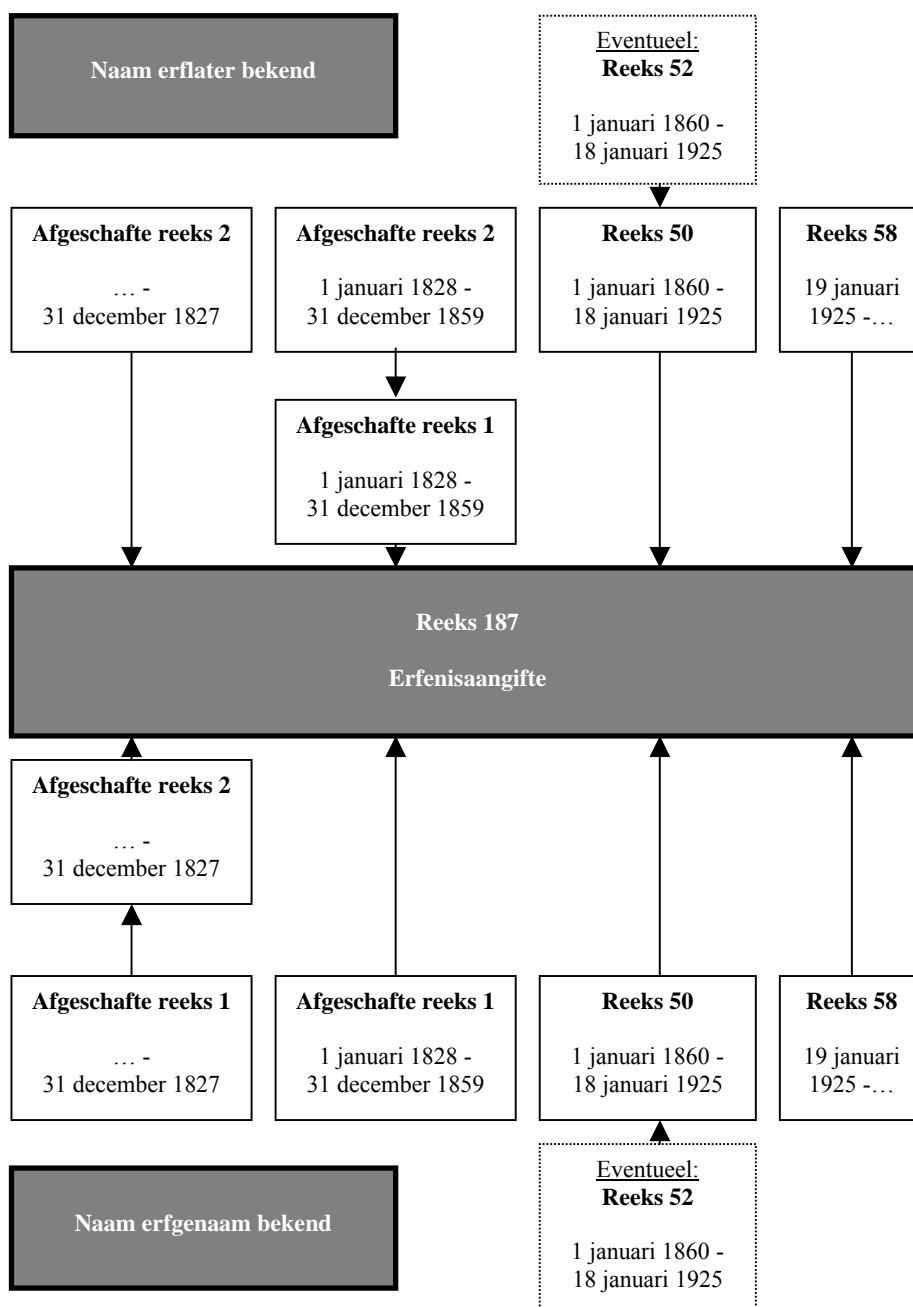
Wanneer een nalatenschap voor de rechtbank van eerste aanleg werd verworpen, maakte de successieambtenaar een vermelding in de **tafel van verwerpingen van erfenissen, legaten en gemeenschappen**. Deze tafel kreeg de naam afgeschafte reeks 39 mee. De ambtenaar noteerde de identiteitsgegevens van de erflater en de naam en woonplaats van de erfgenaam die de erfenis niet aanvaardde. Daarnaast werd de aard van de erfenis beschreven, evenals de datum van akte van renunciatie en haar registratiedatum, samen met het bevoegde gerechtshof en de eventueel aangestelde curator. Tot slot verwees de registratieontvanger naar de datum van aangifte van nalatenschap. Vanaf 1 januari 1828 verdwenen de tafels van verwerpingen, waarna de aantekeningen in de reeks 54 – de **tafel van de sterfgevallen** – terechtkwamen.

5.3 Samenvatting: zoekschema's eigentijdse toegangen

Dit zijn de primaire toegangen tot de successieaangifte:

Er bestaan eveneens enkele minder vaak gebruikte, maar heel relevante toegangen:

5.4 Verwant bronnenmateriaal

5.4.1 In het kantoor van Successie of Registratie

De Administratie hield zelf nog verschillende andere reeksen met betrekking tot de inning van de successierechten bij. Het zou te ver leiden om ze hier allemaal op te sommen. Vele soorten documenten hadden immers een korte levensduur (bijvoorbeeld de legger van de erfenissen die naar de Staat overgegaan zijn) of werden eenvoudigweg niet in het ontvangkantoor bewaard. Hierna de meest relevante, met hun bestaansperiode:

- ...-heden: in het ontvangkantoor van de registratierechten – vaak was/is dit ook het ontvangkantoor voor de successierechten – kan de onderzoeker ook testamenten terugvinden: notariële testamenten werden geregistreerd in het **register van de openbare burgerlijke akten** (de reeks 5), eigenhandige testamenten kwamen in het **register van de onderhandse akten** terecht (de reeks 6). De reeksen 5 en 6 werden reeds door de Fransen gebruikt en bestaan tot op vandaag;
- ...-31 december 1859: tijdens de Franse periode bestonden er **tafels der eventuele schenkingen** (schenkingen tussen echtgenoten die slechts bij het overlijden in werking treden) en **tafels der geregistreerde testamenten** (de testamenten die binnen de drie maanden ter registratie werden voorgelegd), die als toegang tot het **register van de openbare burgerlijke akten** dienden (reeks 5). Vanaf 1 januari 1828 werden deze twee alfabetische tafels samengevoegd. Vanaf dan hield de registratieambtenaar een alfabetische **tafel van de geregistreerde en ongeregistreerde testamenten, schenkingen en andere eventuele beschikkingen** op naam van de erflater bij, de afgeschafte reeks 6, met alle gekende notariële testamenten en schenkingen tussen echtgenoten. Nieuw was dat ook de onderhandse testamenten hierin werden ingeschreven. In 1860 verdween de reeks en werd ze vervangen door de reeks 50, het **algemene repertorium van de eigenaars**.
- 1 april 1818-heden: sinds 1 april 1818 hield de successieambtenaar het **register van ontvangsten van successierechten** (de reeks 5 succ.) en de **legger van de opgeschorte zaken inzake successierechten** (waarin ook de lopende zaken in opschorting werden vermeld), de reeks 6 succ. bij: deze documenten geven ook indicaties naar de aangiften die in het kantoor werden ingediend. Af en toe kunnen deze reeksen in het archief teruggevonden worden;
- 1 januari 1860-heden: de **legger van de sterfgevallen waarvoor geen aangifte werd ingediend** (de reeks 43) kan beslist heel wat onnodig opzoekwerk besparen. Wanneer een aangifte niet binnen de voorgeschreven termijnen ingediend was, wordt de naam van de erflater met zijn

overlijdensdatum in deze legger genoteerd. Helaas is deze legger, die sinds 1860 bestaat, zelden bewaard. Tussen 1 april 1818 en 31 december 1859 werd deze informatie evenwel in het **memoriaal van de nader te onderzoeken ontdekkingen** genoteerd. Dit register – dikwijls met zijn Franse naam “*sommier des découvertes à éclaircir*” benoemd – was bestemd voor alle goederen waarvan de registratieambtenaar niet meteen wist welke rechtshandeling hij diende te ondernemen. Het memoriaal is veelal bewaard gebleven en is terug te vinden in het begin van de archiefinventarissen.

5.4.2 In het kantoor van Domeinen

Wanneer er geen erfgenamen zijn, gaat de erfloze nalatenschap in principe naar de Belgische Staat. Tot en met 31 december 1859 hielden de kantoren bevoegd voor het domaniaal beheer een aparte naamloze legger bij waarin de ambtenaren de erfloze eigendommen noteerden. Dit gebeurde op basis van de naam van de erflater. Ook onbeheerde nalatenschappen – erfloze nalatenschappen die niet door de Staat worden aanvaard, omdat de schulden hoger liggen dan de baten – konden hierin terecht komen. Sinds 1860 wordt deze legger benoemd als **reeks 35**. Eerst wordt deze nalatenschap bekend gemaakt in het Belgisch Staatsblad, waarna de ambtenaar in de reeks 35 een artikel opent. De vorser kan met andere woorden een erfloze nalatenschap terugvinden door de legger te doorzoeken, of de publicaties na de overlijdensdatum in het **Belgisch Staatsblad** in te kijken (indien de legger niet bewaard werd). Elke editie van het Belgisch Staatsblad begint met een inhoudsopgave: onder de hoofding van de Federale Overheidsdienst Financiën kan verwezen worden naar een erfloze nalatenschap. Dit is echter zonder een aanduiding van naam of sterfdatum. De gebruiker dient daarom nog naar de vermelde pagina te bladeren, waar hij naam, woonplaats, sterfdatum, verwijzing naar het vonnis van de rechtbank en andere details vindt. Dit is uiteraard een zeer arbeidsintensieve zoekmethode, vooral voor opzoekingen van nalatenschappen vanaf begin twintigste eeuw. De rechtbank van eerste aanleg komt immers in deze procedure tussen, en door de grote fiscale en gerechtelijke achterstand gebeurt de publicatie in het Belgisch Staatsblad tegenwoordig dikwijls pas een drietal jaar na de sterfdatum. De staatsbladen sinds 1997 zijn evenwel digitaal ontsloten en kunnen op naam van de overledene zonder erfgenamen doorzocht worden: <http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/welcome.pl>. In vele gevallen is het doorzoeken van het Belgisch Staatsblad een te weerbarstige methode en probeert men bij gebrek aan legger nummer 35 beter via het rechtbankarchief. Het aantal erfloze erfenissen mag echter niet onderschat worden: vandaag de

ZOEKSTRATEGIEËN

dag komen jaarlijks een honderdtal van deze nalatenschappen aan de Staat toe, het aantal onbeheerde nalatenschappen is nog groter.

Elke aangifte van erfloze nalatenschap krijgt een nummer in de legger nummer 35. Bovenaan vermeldt de ambtenaar de naam en voornaam, voormalige verblijfplaats en eventuele overlijdensdatum en -plaats van de erflater. Wanneer in het geval van een onbeheerde erfenis een curator is aangesteld, wordt dit eveneens vermeld. De bevoegde ambtenaar noteert de goederen van de nalatenschap met alle schulden. Naast de reeks 35 bestond er een bijhorende reeks **35 stukken**, waarin de ambtenaar de dossiers stak. Hierin kan men bijvoorbeeld boedelinventarissen, huwelijksboekjes, rekeninguittreksels of lijfrenteboekjes vinden. Ook de publicatie in het Belgisch Staatsblad over de verwerving van de eigendommen door de Staat werd veelal bij de stukken gevoegd. Deze reeks 35 stukken wordt vandaag de dag echter niet meer gebruikt: om het overzicht te bewaren maakt de ontvanger van Domeinen verschillende reeksen met dossiers aan, dewelke hij zelf nummert volgens zijn verwijzingen in de reeks 35.

5.4.3 In het notariaatsarchief

In de notariaatsarchieven kan de vorser tal van akten vinden die te maken hebben met de nalatenschap. Deze akten werden zeker niet altijd opgemaakt. Als ze in het archief aanwezig zijn, kunnen ze een interessante kijk bieden op de afhandeling van de nalatenschap. Het notariaatsarchief omvat onder meer:

- boedelinventarissen;
- openbare testamenten;
- giften die tijdens het leven gedaan werden, maar pas bij overlijden werden verdeeld;
- huwelijkscontracten met bepalingen die pas gelden als één van de partners overlijdt;
- volmachten of afstanden van erfelijke rechten;
- akten van bekwaamheid;
- inbewaargevingen;
- vereffeningen van nalatenschap.

De notaris noteert het onderwerp van zijn minuten in een chronologisch **repertorium**. Door de repertoria te doorzoeken of met aanwijzingen uit andere documenten, kunnen deze akten heel wat bijkomende informatie opleveren. De meeste notariële stukken worden in het kantoor van Registratie & Domeinen geregistreerd en de notariaatsrepertoria refereren – naast aan de namen van de partijen en de aard van de akten – aan die registratiedatum. Het voornaamste struikelblok bij het opzoeken van notariële akten is echter het feit

dat iedereen de vrije keuze heeft om deze akten door gelijk welke notaris te laten verlijden.

5.4.4 In het rechtbankarchief

De archieven gevormd door de burgerlijke rechtspraak bevatten uiteraard heel wat vonnissen en documenten met betrekking tot de nalatenschappen. Zonder te veel in detail te treden – in dit broncommentaar wordt voornamelijk de aangifte als fiscaal document besproken – moet de vorser toch ook oog hebben voor deze rechtbankarchieven. De plaats waar de erfenis openvalt, bepaalt de bevoegde rechtbank. Er zijn twee soorten relevante rechtbankarchieven:

- **De rechtbank van eerste aanleg:** sinds de Franse tijd beslechte (de voorzitter van) de kamer van burgerlijke zaken van de rechtbank van eerste aanleg – ook wel de burgerlijke rechtbank genoemd – de “vereffeningen” en “verdelingen” van de goederen in erfenissen, vanaf een minimumbedrag in de nalatenschap. De rechtbank voerde praktisch uit wat in de akte van nalatenschap stond wanneer daarover geschillen bestonden. Sinds 1970 worden de bevoegdheden meer gespecificeerd. Zo is de rechtbank van eerste aanleg uitdrukkelijk bevoegd voor de “inbezittingen” waarbij de rechter beslist wie de nalatenschap krijgt. Deze kunnen bij vonnis op verzoekschrift gevestigd worden: op het verzoekschrift aan de rechtbank wordt het vonnis zelf geakteerd. Daarnaast bemiddelt deze rechtbank bij afstand van gemeenschap en talrijke verwerpingen van erfenissen (een bevoegdheid van de griffie van de rechtbank), negentiende-eeuwse machtigingen voor weduwen om de goederen van de erflater te beheren, aanstellingen van curatoren of betwistingen bij nalatenschappen. De rechtbank houdt sinds 1970 een dossier van elke rechtzaak bij dat de partijen konden inkijken. Dit dossier van rechtspleging bevat heel wat interessante documentatie over de erfenisgeschillen. Vóór 1970 kwamen de verschillende stukken in aparte reeksen terecht. In de inventaris van het rechtbankarchief zoekt de vorser in het deel over de burgerlijke rechtspraak naar **vonnissen op verzoekschrift**.

- **Het vredegerecht:** de vrederechter is de bemiddelaar bij uitstek van het familierecht. Wanneer de bedragen in de nalatenschap niet te hoog waren, konden erflaters met kleine geschillen hier terecht. Het is dan ook niet verwonderlijk dat toen de wetgever vanaf 1 juni 1900 de nalatenschappen van kleine eigendommen een apart statuut gaf, enkel de vrederechter - en dus nooit de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg – hierover kon oordelen. Deze uitzondering daargelaten, behandelt het vredegerecht dezelfde materies als de rechtbank van eerste aanleg. Meer nog: veel zaken worden op het niveau van het vredegerecht ingeleid, maar in een vonnis op verzoekschrift

bekrachtigd door de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg. In de inventaris van het vredegerechtarchief kijkt de onderzoeker naar de afdeling burgerlijke zaken. Daar vindt hij de **bescheiden betreffende de willige rechtsmacht**. Deze bescheiden worden sinds 1970 in een dossier bewaard. Vóór 1970 staken alle documenten in aparte reeksen. Ook over de geschillen met betrekking tot de kleine nalatenschappen bewaarde het vredegerecht verschillende stukken. Volledigheidshalve moet nog kort worden stilgestaan bij de **voogdijstaten**, één van de voornaamste bescheiden in het vredegerechtarchief voor de studie van de financiële bescherming van minderjarigen, van onbekwamen en van kinderen van afwezigen. De voogdijstaat bestaat sinds 1852 en wordt opgesteld wanneer een familieraad een beslissing neemt inzake de wettelijke hypotheek van minderjarigen. De chronologische staten worden jaarlijks ingebonden in registers. Het spreekt voor zich dat de beslissingen van de familieraden bijzonder boeiend zijn voor de studie van het beheer van familiepatrimoniums.

5.5 Wie mag de erfenisaangifte inkijken?

Indien de erfenisaangifte ouder is dan 100 jaar, kan iedereen deze inkijken. Voor aangiften jonger dan 100 jaar ligt de zaak anders: de betrokken partijen, zoals bloedverwanten die in de aangifte vermeld staan, hebben voor inzage of het verkrijgen van een kopie de uitdrukkelijke toelating nodig van de ontvanger van het successiekantoor waarvan de archieven afkomstig zijn. Alle anderen moeten de toelating vragen van de ontvanger van het successiekantoor en van de vrederechter van het kanton waarin het successiekantoor zich bevindt. Bestaat het kantoor in kwestie niet meer, dan dient de onderzoeker zich te wenden tot de rechtsopvolger ervan. Is deze zoektocht te omslachtig, dan kan de vorser zich hiervoor steeds wenden tot de gewestelijke directie die bevoegd was voor het kantoor of de kantoren.

5.6 Vaak gestelde vragen

- **Ik heb de kadastragegevens van een huis of grond. Kan ik snel terugvinden in welke erfenisaangiften dit goed voorkomt?**

Nee. In de erfenisaangiften wordt weliswaar meestal verwezen naar de kadastrale ligging, met een referentie aan het sectienummer en het perceelnummer, maar het successiekantoor hanteert het zogenaamde “persoonlijk systeem”. In tegenstelling tot de diensten van het Kadaster – waar het “grondboekstelsel” op basis van perceelidentificering in gebruik is – koppelt de successieambtenaar de goederen aan persoonsgegevens. In het successiekantoor is het belangrijk te weten wie

de goederen vererft en erft, en in veel mindere mate wordt gekeken naar de eigenheid van het respectieve goed. Wie alleen maar de kadastrale gegevens van een gebouw of landgoed heeft, kan enkel terecht in het (archief van het) Kadaster.

- **Na de dood van haar welgestelde man, bleef een weduwe alleen achter. Zal ik in dit soort gevallen steeds een erfenisaangifte vinden?**
Deze vraag is in essentie verkeerd geformuleerd. Het zijn de erfgenamen die bij het verkrijgen van (een deel van) de erfenis een erfenisaangifte dienen op te stellen. In principe laat nagenoeg iedereen bij het overlijden een vermogen na, zowel minderjarige (nadat reeds één van de ouders gestorven is) als man of vrouw. Toch was er vóór 1981 een groot verschil. Tot het eind van de negentiende eeuw was de langstlevende echtgenoot volgens de wet eenvoudigweg geen erfgenaam. Er stelden zich weinig problemen indien de gestorvene een vrouw was: ook voor het overlijden was de man de enige die de huwelijksgemeenschap beheerde. De situatie was anders, als er iemand weduwe werd. Een vrouw kon pas iets erven indien dit in een vroeger huwelijkscontract was bedongen. Zoniet ging de erfenis integraal naar alle andere mogelijke erfgenamen. In de twintigste eeuw verbeterde de positie van de langstlevende echtgenoot, en dus ook voor de weduwe. Toch diende zij het veelal slechts met het vruchtgebruik van een deel van de vererfde goederen te stellen. Pas vanaf 1981 is het wettelijk geregeld dat de langstlevende echtgenoot altijd iets – alles of een deel van de nalatenschap – erft.
- **Ik kan maar geen erfenisaangifte vinden. Kan dit wel?**
Een goede controle is onontbeerlijk, vooraleer snelle besluiten te maken. Probeer eerst uit te maken of er wel in het archief van het juiste successiekantoor gezocht werd. Koppel ook terug naar de wettelijke bepalingen, zoals omschreven in dit broncommentaar. Kan het dat de erflater te weinig vermogend was en daarom niets belangrijks naliet? Indien hele reeksen erfenisaangiften hiaten kennen, is het duidelijk dat niet alles bewaard gebleven is. Soms ontbreken er sporadisch hier en daar losse aangiften. Daarnaast is het onmisbaar gebruik te maken van de “eigentijdse toegangen”, indien deze aanwezig zijn. De reeks 54 bijvoorbeeld bevatte tot 1870 nagenoeg alle sterfgevallen met indicatie van het bestaan van een erfenisaangifte. Een negatieve aangifte werd ingediend in de plaats van een aangifte – met de vermelding “*déclaration négative*” of “*négative*” – en kreeg meestal ook een rangnummer in de reeks erfenisaangiften. Ingediende certificaten van

behoefte – met de opmerking “*certificat (d’indigence)*” of “*indigent*” – betekenden dat er geen goederen waren om aan te geven. Een blanco vermelding betekende meestal dat er niets aan te geven viel, maar dat de successieambtenaar niet de moeite deed dit te controleren. In de praktijk kon het ook zijn dat nalatenschappen door de mazen van het net glipten. Dan laten we fiscale fraude nog buiten beschouwing.

- **Ik heb geen enkel idee in welk archief van welk successiekantoor ik moet zoeken. Wat moet ik doen?**

Elke zoektocht naar de vindplaats van een erfenisaangifte begint bij een gemeentenaam. Wie de richtlijnen in dit broncommentaar volgt, moet ergens wel aanknopingspunten vinden. Soms is het logisch verband tussen de vindplaats van de aangifte en het successiekantoor wel erg ver te zoeken. Wie werkelijk vast zit, kan een steekproef nemen. Vindt de onderzoeker opeens een erfenisaangifte met een verwijzing naar de gezochte gemeente waar goederen gelegen waren of waar een erflater gedomicilieerd was, dan zit hij wellicht op een goed spoor.

- **Een erflater leefde destijds in het buitenland, waar hij heel wat roerende en onroerende goederen aankocht. Kan ik in zijn (Belgische) erfenisaangifte ook deze buitenlandse goederen vinden?**

Dit hangt van de laatste woonplaats van de overledene af. Indien hij gedomicilieerd bleef in België, waar hij zijn belastingen betaalde, dan werd hij door de fiscus als rijksinwoner beschouwd. In dat geval dienden de erfgenamen een “successierecht” te betalen: in de aangifte werden alle goederen opgenomen die door de erfgenamen verkregen werden. Zelfs indien het buitenlandse goederen waren. Was de overledene echter een Belg die zich permanent in het buitenland had gevestigd, dan was hij een niet-rijksinwoner. De erfgenamen betaalden een “recht van overgang bij overlijden”, uitsluitend op de in België gelegen onroerende goederen die uit de nalatenschap werden verkregen. Dit is de handelwijze sinds 1818. Voordien is het dikwijls koffiedik kijken, en vielen buitenlandse goederen vaak uit het gezichtsveld van de successieambtenaar.

6 Vindplaatsen van successieaangiften

Het is niet alleen belangrijk te weten welk successiekantoor bevoegd was voor de inning van de successierechten en het bewaren van de erfenisaangifte. Het kennen van de verschillende rechtsopvolgers en het jaar van overdracht naar het Rijksarchief, kan de zoektocht naar erfenisaangiften evenzeer vereenvoudigen:

- De **samenstelling van de ambtsgebieden** van de successiekantoren verandert heel regelmatig. Bovendien werden alle kantoren doorheen de tijd verenigd of gesplitst, opgericht of afgeschaft. Wat er steeds weer met het archief gebeurde, is niet eenduidig te zeggen. Meestal bleef het archief bij de rechtstreekse rechtsopvolger of kwam het terecht bij het kantoor dat nu bevoegd was voor het grootste deel van het oude ambtsgebied. Op deze manier slopen er in bepaalde registratiearchieven registraties van akten of erfenisaangiften uit gemeenten die reeds lang geen deel meer uitmaakten van het tegenwoordige ambtsgebied. Omdat de erfenisaangiften een tijdlang losbladig worden bijgehouden, gebeurde het in het verleden dat bij een ambtsgebiedwijziging alle aangiften van één of meerdere welbepaalde gemeenten uit de reeks gelicht werden, om ze aan het nieuw bevoegde kantoor te geven. Dit bemoeilijkt de zoektocht. Enerzijds omdat op deze manier kantoren een archief van erfenisaangiften uit een ambtsgebied verkregen waar ze voordien geen uitstaans mee hadden. Anderzijds vormt het een belemmering voor het gebruik van de diverse toegangen tot de erfenisaangiften (zoals de reeksen 47 en 54).

- Het **tijdstip van de overdracht** van het registratiearchief naar het Rijksarchief is bijzonder relevant. Wie de rechtsvoorgangers kent en weet welk archief het registratiekantoor op het moment van overdracht beheerde, vermoedt welke erfenisaangiften bij welke archiefvormer hij in het Rijksarchief kan aantreffen. Aangezien de ambtsgebieden en bevoegdheden zo vaak veranderden, was elke archiefoverdracht een momentopname en kon de archiefvorming er in het kantoor enkele jaren later heel anders uitzien.

De erfenisaangiften uit de achttiende, negentiende en zelfs het begin van de twintigste eeuw zijn reeds overgebracht naar het Rijksarchief. Sinds 1950 werden de erfenisaangiften van vóór 1850 overgedragen. Sindsdien mogen de erfenisaangiften ouder dan 75 jaar aan het Rijksarchief toevertrouwd worden. In principe houden de registratiekantoren om de vijf jaar een controle van het archief en de over te dragen stukken. Over het algemeen zijn vandaag de dag de erfenisaangiften tot net voor de Eerste Wereldoorlog of het interbellum in het Rijksarchief terug te vinden. De archiefwet van 1955 voorzag immers in een overbrenging van archiefstukken ouder dan 100 jaar. Deze termijn werd in 2009 teruggebracht naar 30 jaar: in de toekomst zullen erfenisaangiften dus

VINDPLAATSEN

waarschijnlijk veel sneller overgedragen worden. Enkele toegangen zoals de reeks 47 en de reeks 54 worden reeds dertig jaar na het afsluiten van het register overgedragen. Daarom zijn de drie basisreeksen met betrekking tot de erfensaangiften voor een welbepaalde periode niet integraal in het Rijksarchief te vinden. De andere toegangen, en dan vooral de negentiende-eeuwse stukken, zijn zeker niet altijd bewaard gebleven. Dit is niet verwonderlijk: dikwijls waren er voor deze reeksen geen specifieke bewaartermijnen voorzien.

Kortom, de erfensaangiften bevinden zich in **het successiekantoor** zelf of in **het Rijksarchief in de provincie** (zie ook deel 8 “Contactgegevens Algemeen Rijksarchief en Rijksarchieven in de Provinciën”), afhankelijk van de overdrachttermijnen van de stukken. Het Rijksarchief in de provincie bewaart de aangiften van zijn ambtsgebied: het respectieve gerechtelijk arrondissement of de respectieve provincie.

▪ http://arch.arch.be/content/view/389/175/lang,nl_BE/

6.1 Vlaanderen

Voorlopig zijn de aangiften van de kantoren uit de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen en Antwerpen toevertrouwd aan het Rijksarchief Beveren.

Tijdens de jaren 1990 startte in het Rijksarchief Beveren een microfilmproject om de Vlaamse erfensaangiften beter te valoriseren. Zolang het praktisch en budgettair haalbaar was, werden negentiende-eeuwse aangiften **op microfilm** geplaatst. Dit gebeurde voor de aangiften van de provincies West-Vlaanderen, Limburg en een deel van Antwerpen. Deze microfilms zijn nu raadpleegbaar in de respectieve rijksarchieven en het Rijksarchief Beveren. Elk beeld is gemarkeerd met een opnamenummer. Niet alleen het unieke karakter van de bron is de verklaring voor dit microfilmproject: sommige aangiftereeksen zijn heel broos of verkeren in te slechte staat om nog in de leeszalen van het Rijksarchief getoond te worden. Op deze manier werden ze voor het publiek toegankelijk gemaakt.

De staat van de erfensaangiften gaf in het successiekantoor in een ver verleden soms aanleiding tot het wegnemen van hele jaargangen. Daarom zijn niet alle aangiften bewaard gebleven. Ook met deze belemmering moet de onderzoeker rekening houden. Wanneer hij bijvoorbeeld onderzoek doet naar de erfensaangiften van de provincie Oost-Vlaanderen, dan zal de vorser veel

onvolledige reeksen opmerken en fragiele aangiften inkijken die heel wat waterschade hebben geleden.

Tot slot kunnen we nog wijzen op een heel wetenswaardig vrijwilligersproject dat sinds een vijftal jaar in het Rijksarchief Kortrijk loopt. Hier worden per registratiekantoor **analyses** gemaakt van alle erfenisaangiften die er te vinden zijn. VVF-Roeselare (<http://www.vvfroeselare.be/>) stelt deze gegevens in boekvorm ter beschikking. Hierin kan men heel snel de naam en de voornaam van de erflater, de aangiftdatum, de laatste woonplaats, de overlijdensdatum en de verwijzing naar de erfenisaangifte terugvinden. Ook voor de andere arrondissementen in West-Vlaanderen is er informatie uit erfenisaangiften beschikbaar. Hoewel er nog niet zoveel aangiften ontleed werden, heeft een team vrijwilligers van het Rijksarchief Brugge alvast de gegevens online gepubliceerd (<http://www.vrijwilligersrab.be>) en toegankelijk gemaakt door middel van een zoekfunctie op basis van familienaam.

6.2 Wallonië

Ook in Wallonië zijn de archieven van erfenisaangiften logisch verdeeld over de verschillende archiefdepots. Het ambtsgebied van het Rijksarchief Eupen vormt een grensgebied, en dat is sowieso een beletsel. Gezien de specifieke voorgeschiedenis van het Duitstalige landsgedeelte, zijn daar geen Belgische erfenisaangiften van vóór 1919 te vinden. Wegens plaatsgebrek in het Rijksarchief Namen, worden de archieven van enkele registratiekantoren in de magazijnen van het Rijksarchief Bergen bewaard. Dit is echter een tijdelijke oplossing.

De archiefreeksen zelf zijn voor heel Wallonië goed bewaard gebleven. Uiteraard zijn de aangiften in de Waalse provincies ook fragiel en broos. Zelden ontbreekt er een jaargang of een pak aangiften, al valt het voor. Er zijn weinig verschillen tussen de verschillende provincies. Toch moeten we bemerken dat er kantoren zijn wier aangiften gedeeltelijk vernietigd werden. De erfenisaangiften van het registratiekantoor van Bastenaken zijn hiervan een schoolvoorbeeld. Het kantoor kende op het eind van de negentiende eeuw een brand en werd nog eens in 1944 door bommen vernield. Bijgevolg werden in het archief van het kantoor slechts enkele reeksen van vóór 1900 van deze brand- en oorlogsschade gespaard.

Het tekort aan magazijnruimte in het Rijksarchief Namen verhinderde ook archiefoverdrachten. Veel aangiften ouder dan 100 jaar liggen nog in de

VINDPLAATSEN

kantoren zelf. Nieuwe magazijnen in het Rijksarchief Bergen, waar enkele Naamse registratiearchieven tijdelijk in bewaring werden gegeven, zorgen er echter voor dat deze achterstand snel zal worden ingehaald.

Vermeldenswaardig is dat de ‘Genealogical Society of Utah’ (GSU) in Wallonië erfenisaangiften gebruikt om genealogische data te verkrijgen. De vereniging heeft bepaalde reeksen op **microfilm** gezet, en stelt die ook – onder meer via het Rijksarchief – ter beschikking.

6.3 Brussel

De erfenisaangiften van Brussel-Hoofdstad worden in het Rijksarchief Anderlecht bewaard. Hier bewaren ze heel wat recentere aangiften dan in de andere landsgedeelten: het Rijksarchief brengt er vandaag de dag de aangiften van vóór 1932/1934 onder.

We haalden reeds het probleem aan van de onvindbare erfenisaangiften en soms grote hiaten in de archiefreeksen, een euvel dat zich vooral in Vlaanderen voordoet. Er werden in het verleden echter niet alleen pakken aangiften vernietigd. Ook het hoofdbestuur van de fiscus houdt zelf bepaalde “**speciale erfenisaangiften**” bij. Zo kan de vorser in het archief van het successiekantoor van Laken vruchteloos blijven zoeken naar de aangifte van koning Leopold I.

7 Tips voor onderzoek

Met de voorgaande zoekstrategieën en de vindplaatsen is het nu aan de gebruiker om met deze bron aan de slag te gaan. We constateren dat er nog te weinig mee gewerkt wordt. Nochtans vormen de aangiften van nalatenschap een unieke en erg waardevolle reeks voor genealogen en historici. De aangifte toont een boedelinventaris van het sterfhuis van de erflater, vooral wanneer het om *ab intestato* erfrecht gaat. Door de registratie van de aangifte in het successiekantoor worden de gegevens over het familiale patrimonium geografisch bijgehouden, met name volgens de ligging van de goederen of de woon- of sterfplaats van de erflater. Dit is een grote troef voor de vorser.

Omdat de aangifte het vermogen van een persoon of familie aan het einde van de levenswandel weergeeft, is het successierecht dus zonder meer een goudmijn voor sociaal-economisch onderzoek. Het biedt bijvoorbeeld genealogen een brede waaier aan informatie. Overlijdensdata, data van allerlei relevante notariële stukken en uitgebreide gegevens over familierelaties zijn in de aangiften terug te vinden. In het geval van een erflater zonder nakomelingen kunnen de bronnen een overzicht geven van de soms sterk uitgewaaierde familietakken. De verblijfplaatsen van de erfgenamen worden immers opgenomen in de aangifte en kunnen migratie verklaren wanneer geboorteplaatsen worden vergeleken. De studie van erfenisaangiften kan daarenboven gekaderd worden in een ruimer demografisch onderzoek. Ook de vermelding van beroepen van erfgenamen zijn hier interessant. Wanneer de overledene vennoot was in een handelsonderneming kunnen de erfenisaangiften een erg gedetailleerd inzicht geven in het bedrijfsleven. Tevens kan de verkregen informatie lacunes en verloren schakels in de familiestamboom opvullen. De materiële cultuur van een gezin en zelfs sociale netwerken binnen een bepaalde familie kunnen zo ontrafeld worden.

Wie gericht wil zoeken naar specifieke erfenisaangiften, begint best met het uittekenen van een familiestamboom. Met de lijnen, graden en orden voor ogen, en met de aanknopingspunten van onderhavig broncommentaar, wordt meteen duidelijk hoe de familiale situatie eruit zag. Zoeken via de verschillende toegangen om zo de erfenisaangifte op te sporen, biedt zeker voordelen. Het toont meteen of de aangifte al dan niet aanwezig is en waarom dat zo is. De laattijdige aangiften worden ook meteen duidelijk. Sommige aangiften zijn eenvoudigweg onvindbaar.

TIPS VOOR ONDERZOEK

Toch dient nog dit te worden opgemerkt. Onderzoek naar bezitsstructuren is uiteraard bijzonder interessant, desondanks moet men bemerken dat de mens altijd erg creatief omsprong met de successiewetgeving en belastingen in het algemeen. Fiscale fraude, in welke mate dan ook, is immers van alle tijden. Dit kan zelfs heel expliciete vormen aannemen, bijvoorbeeld wanneer goederen niet werden opgenomen in de aangifte. De wetgever maakt in dit verband zelfs gewag van heling of “recel”.

Dit mag de onderzoeker echter niet ontmoedigen. Met een onontbeerlijke kritische blik voor de bron en in combinatie met het gebruik van andere documenten – zoals egodocumenten, huwelijkscontracten of (registraties van) onderhandse en notariële akten – vormt de erfenisaangifte dé basisbron voor fortuinonderzoek. “De aan te treffen informatie in de erfenisaangiften is geweldig groot”, om het met de woorden van prof. Balthazar te zeggen, “maar [men kan] redelijkerwijze niet aan de voorafgaande historische kritiek ontsnappen.” Hopelijk kan dit broncommentaar daarom een handige gids zijn bij het gebruik van de rijke en unieke, maar te weinig geconsulteerde bron.

8 Bibliografie

BALTHAZAR H., *Fortuins- en inkomensonderzoek (XIXe, XXe eeuw). Een kritische status questionis*, in *Tijdschrift voor geschiedenis*, nummer 84, 1971, p. 329-347.

BEKERS J., *Erfenisaangiften als bron voor de studie van de sociale geschiedenis. Het Antwerpse in 1820 en 1860*, Leuven, Katholieke Universiteit Leuven, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1964, 139 p.

BONCQUET W., *De administratie der registratie en domeinen en haar archief*, Handzame, Familia et Patria, 1971, 192 p.

BONCQUET W., *De archieven van Registratie en Domeinen*, in COPPEJANS-DESMEDT H., *Economische geschiedenis van België. Behandeling van de bronnen en problematiek. Handelingen van het colloquium te Brussel, 17 - 19 november 1971*, in *Archief- en Bibliotheekwezen in België*, Brussel, 1973, p. 169-180.

BOS N.J.P.M., *Vermogensbezitters en bevoorrechte belastingbetalers in de negentiende eeuw*, in *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, Den Haag, 1990, nr. 4, p. 553-577.

BOS N.J.P.M. en VAN MAANEN R.C.J., *Fiscale bronnen: structuur- en onderzoeks-mogelijkheden. Cahiers voor Lokale en Regionale Geschiedenis*, Zutphen, Walburg Pers, 1993, p. 18-19.

BOSMANS A., *Successierechten en genealogie*, in *Het Land van Ham*, Ham, 2000, p. 21-25.

DEBLAUWE R., *Zin en onzin van de successierechten*, in *Liber Amicorum Maeckelbergh. Fiscaliteit aan de vooravond van de XXI^{ste} eeuw*, Brussel, Fiscale Hogeschool, 1993, p. 103-118.

DEBLAUWE R. en JANSSENS P., *Tweehonderd jaar frimairewet. De registratie- en successierechten in Vlaanderen, België en Europa. Handelingen van het Colloquium georganiseerd door de v.z.w. Fiskofoon en het Centrum voor Fiscale Geschiedenis (EHSAL) op 21 oktober 1999*, in *Tijdschrift voor fiscaal recht*, colloquiumnummer, oktober 1999, 120 p.

BIBLIOGRAFIE

DECUYPER J. en RUYSSSEVELDT J., *Jaarboek successierechten*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, verschillende jaargangen, s.p.

DEMUYNCK G., *De archieven van de registratie- en hypotheekkantoren (Vlaanderen en Brussel) bewaard in de Rijksarchieven. Handleiding voor de genealoog en biograaf*, Deinze, onuitgegeven publicatie, 1991, 83 p.

DE REU P., *De Belgische successiewetgeving in de eerste helft van de negentiende eeuw als spiegel voor de vorming van een belastingcultuur en een staatsidentiteit*, in *Pro Memorie. Bijdragen tot de rechtsgeschiedenis der Nederlanden*, 2010, nr. 2, p. 169-206.

DE REU P., *De geschiedenis van de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie. Organisatie, bevoegdheden, ambtsgebieden, archiefvorming* (Miscellanea Archivistica Studia 198), Brussel, Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de Provinciën, 2011, 427 p.

DE REU P., *Erfenisregeling in de moderne tijden: De erfensaangifte als bron voor historisch en genealogisch onderzoek*, in *Vlaamse Stam, Tijdschrift voor Familiekunde*, jaargang 45, nummer 6, november-december 2009, p. 549-572.

DINNEWETH S., *Successierechten. Personen onderworpen aan het tarief "in rechte lijn en tussen echtgenoten". Een historische, kritische, intern en extern rechtsvergelijkende analyse*, Gent, Universiteit Gent, onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 2008, 57 p.

ELIAS A. en SONNEVELDT F., *De invloed van de Frimairewet op de overdrachtsbelasting en het successierecht in Nederland: een historisch overzicht*, in DEBLAUWE R. en JANSSENS P., *Opere citato*, 68 p.

GOYVAERTS G.D., *De huidige Belgische wetgeving in verband met de registratie- en successierechten, verder verwijderd van de Frimairewet dan ooit...*, in DEBLAUWE R. en JANSSENS P., *Opere citato*, p. 52-58.

HANOTIEAU-DUPUIS L., *Practisch handboek van manutentie ten gerieve van al de ambtenaren der Registratie en Domeinen en inzonderheid van de aangenomen schrijvers*, 2de uitgave, Charleroi, 1946, 791 p. + 82 p.

HARDEWYN A., *De registratie- en successierechten tijdens het Interbellum*, in DEBLAUWE R. en JANSSENS P., *Opere citato*, p. 40-51.

JANSSENS P., VERBOVEN H. en TIBERGHIE A., *Drie eeuwen Belgische belastingen. Van contributies, controleurs en belasting-consulenten*, Brussel, Fiscale Hogeschool, 1990, 243 p.

REQUETTE F., *Commentaire de la loi du 30 août 1913 sur les droits d'enregistrement, d'hypothèque, de succession et de timbre*, Namen, Collard, 1914, 242 p.

SCHUERMANS F., *Onderzoek naar de representativiteit van de erfenisaangiften bij de studie van de vermogensstructuur. Turnhout en omgeving, 1818-1850*, in *Bijdragen tot de Geschiedenis*, 1972, nr. 1, p. 31-48.

VAN DE PERRE S. en VAN DER HERTEN B., *Heilige sterfhuisjes - Een overzicht van de successierechten in de Belgische gewesten, 1790 - 1913*, in DEBLAUWE R. en JANSSENS P., *Opere citato*, p. 16-39.

VAN DE PERRE S., *De lasten van de macht. Fiscaal beleid in België (1830-1914)*, Brussel, Katholieke Universiteit Brussel, onuitgegeven doctoraatsverhandeling, 2003, 365 p.

VRIELINCK S., *De territoriale indeling van België (1795-1963). Bestuursgeografisch en statistisch repertorium van de gemeenten en supracommunale eenheden (administratief en gerechtelijk). Met de officiële uitslagen van de volkstellingen*, Leuven, Leuven Universitaire Pers, 2000, 3 delen.

WEYN C. (ed.), *Over erven: liber amicorum Mienen Puelinckx-Coene*, Mechelen, Wolters-Kluwer, 2006, 539 p.

9 Contactgegevens Algemeen Rijksarchief en Rijksarchieven in de Provinciën

9.1 Vlaanderen

- Rijksarchief Antwerpen = Kruibekesteeweg 39/1 – 9120 Beveren, 03/236.73.00, rijksarchief.antwerpen@arch.be
- Rijksarchief Beveren = Kruibekesteeweg 39/1 – 9120 Beveren, 09/750.29.77, rijksarchief.beveren@arch.be
- Rijksarchief Brugge = Academiestraat 14-18 – 8000 Brugge, 050/33.72.88, rijksarchief.brugge@arch.be
- Rijksarchief Gent = Geraard de Duivelstraat 1 – 9000 Gent, 09/225.13.38, rijksarchief.gent@arch.be
- Rijksarchief Hasselt = Bampslaan 4 – 3500 Hasselt, 011/22.17.66, rijksarchief.hasselt@arch.be
- Rijksarchief Kortrijk = G. Gezellestraat 1 – 8500 Kortrijk, 056/21.32.68, rijksarchief.kortrijk@arch.be
- Rijksarchief Leuven = Vaartstraat 24 – 3000 Leuven, 016/31.49.54, rijksarchief.leuven@arch.be

9.2 Wallonië

- Rijksarchief Aarlen = Parc des Expositions 9 – 6700 Aarlen, 063/22.06.13, archives.arlon@arch.be
- Rijksarchief Bergen = Avenue des Bassins 66 – 7000 Bergen, 065/40.04.60, archives.mons@arch.be
- Rijksarchief Doornik = Rue des Augustins 20 – 7500 Doornik, 069/22.53.76, archives.tournai@arch.be
- Rijksarchief Eupen = Kaperberg 2-4 – 4700 Eupen, 087/55.43.77, staatsarchiv.eupen@arch.be

CONTACTGEGEVENS

- Rijksarchief Louvain-la-Neuve
= Rue P. Ladeuze 16 – 1348 Louvain-la-Neuve,
010/23.00.90, archives.louvain-la-neuve@arch.be
- Rijksarchief Luik = Rue du Chéra 79 – 4000 Luik,
04/252.03.93, archives.liege@arch.be
- Rijksarchief Namen = Rue d'Arquet 45 – 5000 Namen,
081/22.34.98, archives.namur@arch.be
- Rijksarchief Saint-Hubert = Place de l'Abbaye – 6870 Saint-Hubert,
061/61.14.55, archives.saint-hubert@arch.be

9.3 Brussel

- Algemeen Rijksarchief = Ruisbroekstraat 2 – 1000 Brussel,
02/513.76.80, algemeen.rijksarchief@arch.be
- Rijksarchief Anderlecht = Demetskaai 7 – 1070 Anderlecht,
02/524.61.15, rijksarchief.anderlecht@arch.be

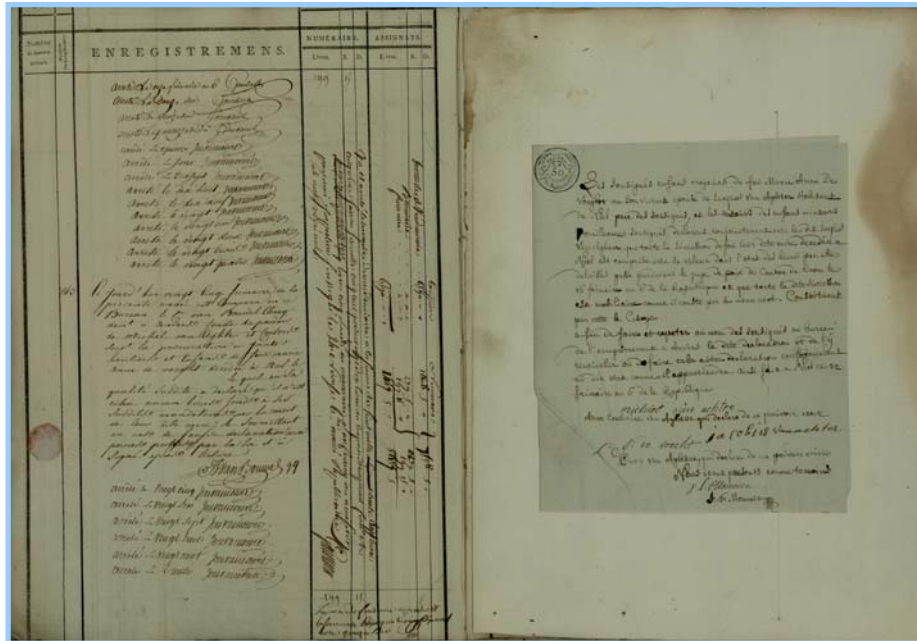

Foto 1: De aangiften van nalatenschap werden tot december 1819 in een register overgeschreven. De originele aangifte werd af en toe aan de inschrijving gehecht. Dit is het voorbeeld van de aangifte van nalatenschap van Marie Anne De Vocht, weduwe van Hendrik Konijn. Zij stierf in Niel, maar de precieze overlijdensdatum werd niet beschreven. De successieambtenaar noteerde de aangifte in zijn register op 16 december 1797.

Bron: Rijksarchief Beveren, Successiekantoor Antwerpen 0000, erfenisaangiften 18 februari 1796 tot 10 juni 1798, nr. 303, s.p., volgnummer 143.

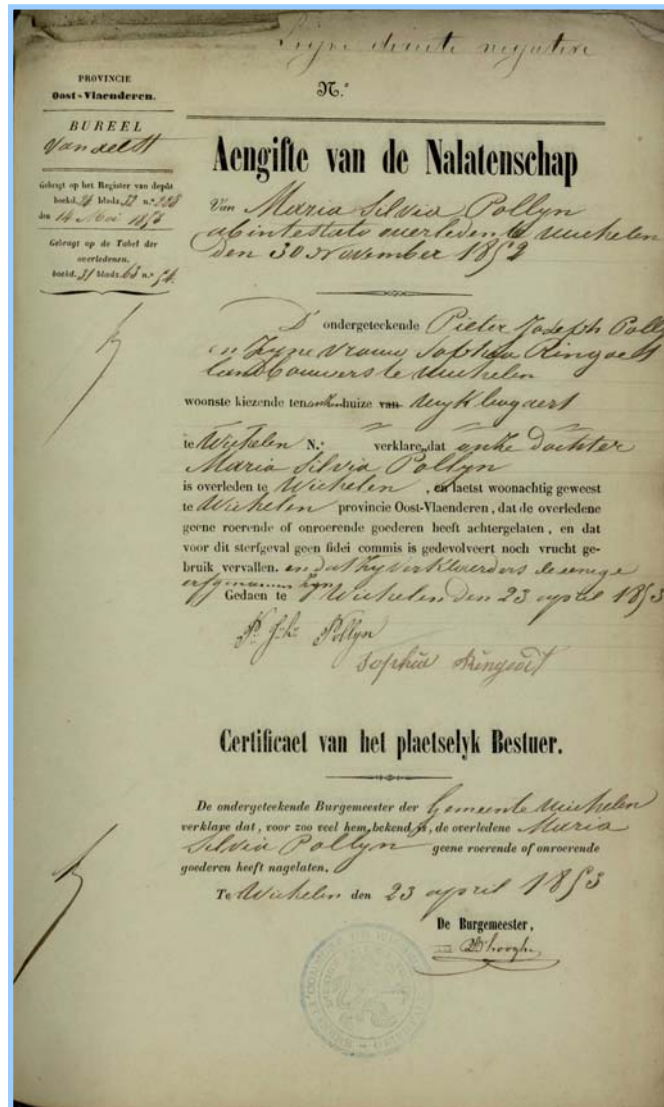

Foto 2: Deze afbeelding toont een getuigschrift die de ouders van de overledene Maria Silvia Pollyn lieten opstellen. Daarvoor gingen ze naar het gemeentebestuur van Wichelen, waar ze verklaarden dat hun dochter bij haar overlijden geen goederen bezat. De successieambtenaar stak dit bewijs tussen de andere aangiften en maakte onder meer verwijzingen in de reeksen 47 en 54. Deze getuigschriften komen tussen 1 januari 1852 en 31 december 1859 heel regelmatig voor in de reeksen erfenisaangiften.

Bron: Rijksarchief Beveren, Registratiekantoor Aalst 0000, erfenisaangiften eerste semester 1853, nr. 405, volgnummer 228.

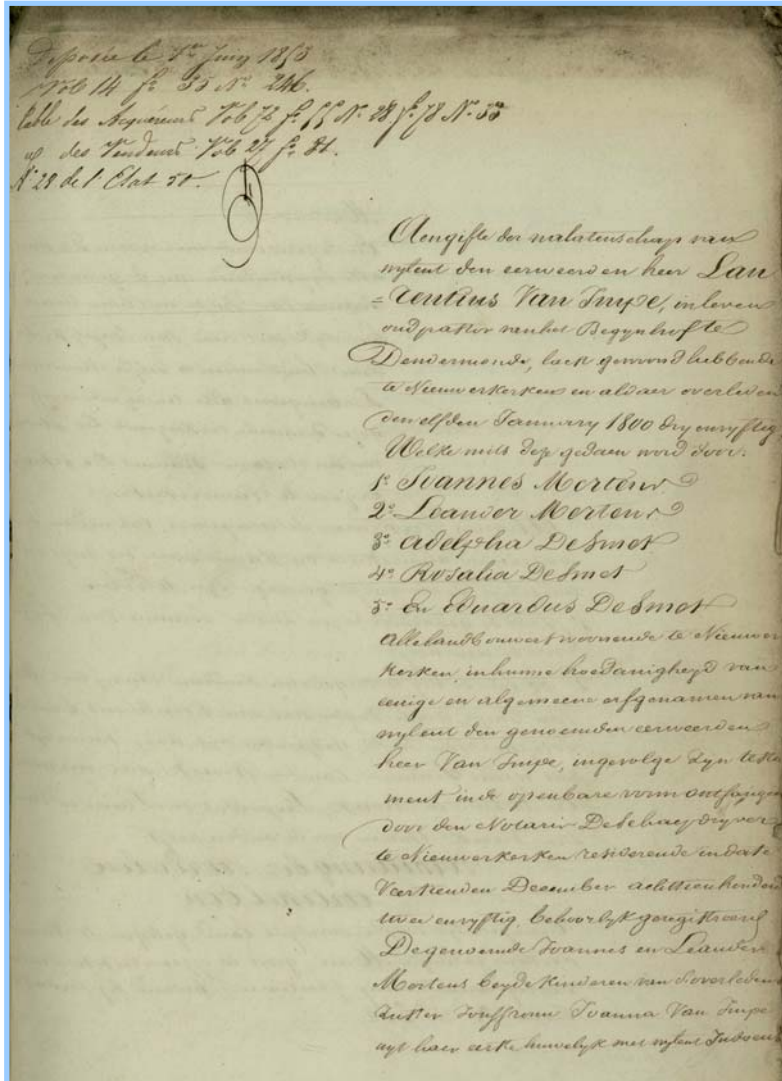

Foto 3: Dit is de erfenisaangifte van Laurentius van Impe, die pastoor was in het begijnhof van Dendermonde. Hij stierf op 11 januari 1853 in Nieuwerkerken. Zijn aangifte van successie, geregistreerd op 1 juni 1853, toont een gedetailleerde staat van zijn activa (verschillende onroerende goederen die een totale geschatte waarde van 21.718,42 frank hadden, maakten de “voordelen” uit), passiva (“nadelen” met een totaal van 2.306,94 frank, waaronder de prijs voor het vervaardigen van zijn doodskist en ziekenzorgkosten) en 3.100 frank speciale kosten, zoals legaten.

Bron: Rijksarchief Beveren, Registratiekantoor Aalst 0000, erfenisaangiften eerste semester 1853, nr. 405 volgnr. 246.

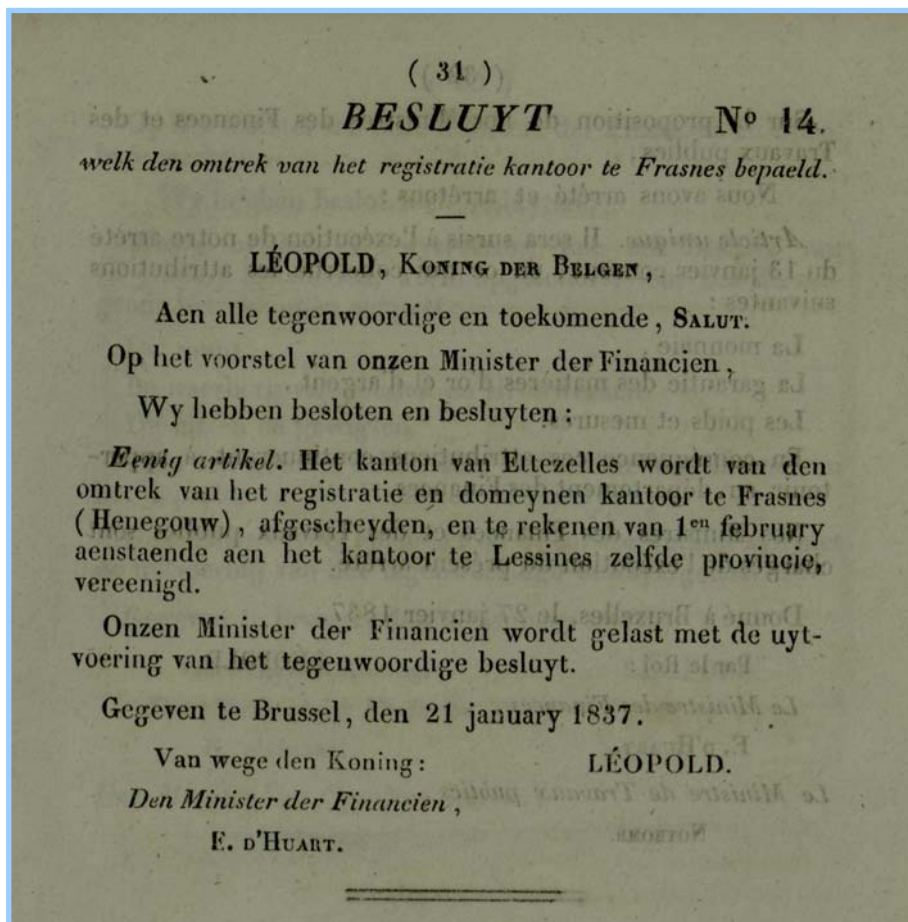

Foto 4: Aanpassingen van de ambtsgebieden van de kantoren van Registratie & Domeinen, zorgden voor repercussies in de archiefvorming. Wanneer een deel van het ambtsgebied, zoals een gemeente, overging van een kantoor naar een ander, werd het al gauw onoverzichtelijk. De ambtenaren konden de registraties voor die gemeente eenvoudigweg niet uit de oude registers selecteren en overnemen in de bestaande registers van het nieuwe kantoor. Voor de losbladige erfensaangiften, die soms pas ettelijke jaren na datum werden ingebonden, kon dit dan weer wel. Soms gebeurde dit en namen de ambtenaren de aangiften mee naar het nieuwe kantoor. Het houden van een overzicht van de verschillende aanpassingen van de ambtsgebieden van de registratie- of successiekantoren is geen overbodige luxe.

Bron: *Bulletin Officiel des Lois et Arrêts Royaux de Belgique*, 1837, nr. 31, Koninklijk Besluit nummer 14.

26 September 1832
DAGREGISTER VAN DE INLEVERING DER MEMORIEN VAN AANGIFTE VAN NALATENSCHAPEN.

No.	Vd.	Dagtekening, voluit geschreeven, van het indienen der memorie van aangifte des nalatenschaps, of van de opgaven bij overlijden.	NAMEN, VOORNAMEN EN WOONPLAATSEN *** OVERLEDENEN. ***			BESCHRIJVING VAN HET OVERLEDEN.	NAMEN, TOEGELIENEN OF WOONPLAATSEN DER AANGIFTER.
			HEERLIDERSNAMES	TOEGELIENEN	WOONPLAATSEN		
3310	792	Vrijdag 26 September 1832	De Luchte	Adriaan	Adriaan de Luchte	26 September 1832	Van Beveren Zichem
3324	799	Vrijdag 26 September 1832	Nys	Anna	Anna Nys	26 September 1832	Van Beveren Zichem
3321	800	Vrijdag 26 September 1832	De maer	Anna Catharina	Anna Catharina de maer	26 September 1832	Van Beveren Zichem
			Orde van de Raad van 24 September 1832				
			Orde van de Raad van 24 September 1832				
3327	801	Vrijdag 26 September 1832	Vangelove	Anna	Anna Vangelove	26 September 1832	Van Beveren Zichem
3323	802	Vrijdag 26 September 1832	Kinickx	Anna	Anna Kinickx	26 September 1832	Van Beveren Zichem
			Orde van de Raad van 24 September 1832				
3324	803	Vrijdag 26 September 1832	Maets	Anna	Anna Maets	26 September 1832	Van Beveren Zichem
3326	804	Vrijdag 26 September 1832	De Heemans	Anna	Anna De Heemans	26 September 1832	Van Beveren Zichem
			Orde van de Raad van 24 September 1832				
			Orde van de Raad van 24 September 1832				
3326	806	Vrijdag 26 September 1832	Reunis	Anna	Anna Reunis	26 September 1832	Van Beveren Zichem
3327	807	Vrijdag 26 September 1832	De Kone	Anna	Anna De Kone	26 September 1832	Van Beveren Zichem
			Orde van de Raad van 24 September 1832				

Foto 5: Dit is het register van indiening van de aangiften van nalatenschap en van overgang van overlijden. Op 26 maart 1832 overleed Anne Elisabeth Van Gelder in Zichem. Zij bezat belastbare goederen en haar erfgenamen dienden de aangifte binnen de wettelijke termijn in. De ambtenaar refereerde op 24 september 1832 in het register aan haar aangifte van nalatenschap.

Bron: Rijksarchief Beveren, Registratiekantoor Diest, registers van indiening van de aangiften van nalatenschap en van overgang bij overlijden van 26 november 1829 tot 25 juni 1834, nr. 1221, folio 123 volgnummer 801.

BIJLAGEN

REGT VAN SUCCESSIE			Regt van erffgave bij overlijden		Somme, waer-der de somme van alle erffgaven en in het daerom behoudt regten		Aanwijzing der legaten of somme waer-der de regten alle in successie gelyk		AANMERKINGEN
Beleg of waarde der partien als ook alle het aandeel der erfgenamen	Latere schuld van het part of der erfgenamen	Totale beleg der erfgenamen	Waarde der overgave gelyk	Dof.	Parten	Erffgaven	Parten		
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	
306. ca 111.98	111.98	111.98	"	"	"	"	"	"	6. ca 111.98
20. P. 1	"	20. P. 1	"	"	"	"	"	"	1. ca 20. P. 1
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	
Summa van de 11. ca									Summa van de 11. ca
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	
Sigala	"	"	"	"	"	"	"	"	

Model n°. 7. TAFEL DER

1	2				3		4		5		6		7		
	NAAM, BEROEP EN DOMICILIUM								PLAATS		DAGTEKENING				
	VAN OVERLEDENEN EN STORVENEN VERKLARENDE PERSONEN . . .								van lot	van lot	OUDE	PLAATS			
volgens de alphabetische orde, te weten:								van lot	van lot	DOE.	BY FORTUIN VAN GEBOORTE.	8			
GELACHT-NAMEN, (in kleine letters.)								VOORNAMEN.	BEROEP.	DOMICILIUM.	OVERLEDEN.		OVERLEDEN.	DOE.	
Mannen van het eed. of illegit. kind. overleden.															
134	Jongheer	Overledig	jezuïet	Diest	Diest	27	27	1832	62	1832	12	1832	12		
135	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	79	1832	12	1832	12		
136	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	89	1832	12	1832	12		
137	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	99	1832	12	1832	12		
138	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	109	1832	12	1832	12		
139	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	119	1832	12	1832	12		
140	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	129	1832	12	1832	12		
141	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	139	1832	12	1832	12		
142	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	149	1832	12	1832	12		
143	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	159	1832	12	1832	12		
144	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	169	1832	12	1832	12		
145	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	179	1832	12	1832	12		
146	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	189	1832	12	1832	12		
147	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	199	1832	12	1832	12		
148	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	209	1832	12	1832	12		
149	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	219	1832	12	1832	12		
150	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	229	1832	12	1832	12		
151	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	239	1832	12	1832	12		
152	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	249	1832	12	1832	12		
153	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	259	1832	12	1832	12		
154	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	269	1832	12	1832	12		
155	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	279	1832	12	1832	12		
156	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	289	1832	12	1832	12		
157	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	299	1832	12	1832	12		
158	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	309	1832	12	1832	12		
159	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	319	1832	12	1832	12		
160	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	329	1832	12	1832	12		
161	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	339	1832	12	1832	12		
162	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	349	1832	12	1832	12		
163	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	359	1832	12	1832	12		
164	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	369	1832	12	1832	12		
165	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	379	1832	12	1832	12		
166	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	389	1832	12	1832	12		
167	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	399	1832	12	1832	12		
168	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	409	1832	12	1832	12		
169	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	419	1832	12	1832	12		
170	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	429	1832	12	1832	12		
171	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	439	1832	12	1832	12		
172	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	449	1832	12	1832	12		
173	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	459	1832	12	1832	12		
174	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	469	1832	12	1832	12		
175	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	479	1832	12	1832	12		
176	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	489	1832	12	1832	12		
177	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	499	1832	12	1832	12		
178	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	509	1832	12	1832	12		
179	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	519	1832	12	1832	12		
180	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	529	1832	12	1832	12		
181	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	539	1832	12	1832	12		
182	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	549	1832	12	1832	12		
183	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	559	1832	12	1832	12		
184	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	569	1832	12	1832	12		
185	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	579	1832	12	1832	12		
186	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	589	1832	12	1832	12		
187	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	599	1832	12	1832	12		
188	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	609	1832	12	1832	12		
189	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	619	1832	12	1832	12		
190	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	629	1832	12	1832	12		
191	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	639	1832	12	1832	12		
192	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	649	1832	12	1832	12		
193	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	659	1832	12	1832	12		
194	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	669	1832	12	1832	12		
195	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	679	1832	12	1832	12		
196	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	689	1832	12	1832	12		
197	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	699	1832	12	1832	12		
198	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	709	1832	12	1832	12		
199	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	719	1832	12	1832	12		
200	Van der	Van der	Van der	Diest	Diest	27	27	1832	729	1832	12	1832	12		

Foto 6: Dit is de tafel van sterfgevallen, de reeks 54. Onder de letter V kan men de naam van Anne Elisabeth Van Gelder vinden, die op 26 maart 1832 in Zichem overleed. In haar aangifte werden de erfgenen in rechte lijn belast. Naast de verwijzing naar de datum van indienen van de aangifte, kan men eveneens het volgnummer in de reeks 47 terugvinden. Op hetzelfde folio worden overigens nog heel wat certificaten en een negatieve aangifte vermeld: er kunnen dus geen aangiften teruggevonden worden.

Bron: Rijksarchief Beveren, Registratiekantoor Diest, tafels van sterfgevallen van 1 januari 1831 tot 31 december 1832, nr. 1339, folio 143 volgnummer 124.

NOMS des Vendeurs et autres personnes obligées par acte ou par titre (alphabétique), leurs professions et demeures (TABLEAU)				NOMS, PROFESSION ET DEMEURS des vendeurs, leurs professions et demeures		NATURE, DATE, NOMS, GASTES des ACTES ET TITRES de la Vente		NATURE, CONTENANCE ET SITUATION des IMMEUBLES		PRIX ou ESTIMATION de ceux		OBSERVATIONS	
NOM de la VENTE	NOM de la VENTE	PROFESSION	DEMEURE	NOM de la VENTE	PROFESSION	DEMEURE	DATE	NOMS	GASTES	NATURE	CONTENANCE ET SITUATION	PRIX	OBSERVATIONS
169	Decoore		A. Decoore				1812						
170	Demeyne		Leht				1812						
171	Debaets		Agnes				1812						
172	Dehaene		Leht				1812						
173	Denoe						1812						
174	Deens		Abticht				1812						
175	Devlacment		Leht				1812						
176	Dunnels		Agnes				1812						
177	Devoort		Cher				1812						

Foto 7: In de alfabetische tabel van de verkopers worden de onroerende goederen uit de nalatenschap van Decoorebeyter uit Eeklo vermeld. De ambtenaar noteerde eveneens de registratiedatum van de aangifte. Aan de hand van deze datum kan de akte zelf gemakkelijk teruggevonden worden.

Bron: Rijksarchief Beveren, Eerste Registratiekantoor Eeklo 0000, alfabetische tafels van de verkopers 15 september 1812 tot 1 juli 1813, nr. 41, folio 45, volgnummer 177.

D

NOMS DES NOUVEAUX POSSESEURS, PAR ORDRE ALPHABETIQUE, LEURS POSSESSIONS ET DENEGES.				NUMERO des pages de la table des vendeurs, en	NUMERO des articles parus dans le 1 ^{er} volume de la table des vendeurs.
NOM DE FAMILLE.	NOM PATRONYMIQUE.	PROFESSION.	DENEGES.		
Devois	Maria Theres	Mariage	Celce	37	9 ^e
	Marie	?	?		
	Maria Sophie	?	?		
	Anna Sophie	?	?		
	Christiane	?	?		
Decoorebeyter	Marie Justine	historie	Celce	35	177
Demuyck	Jean		Walden	53	178.
	Robert		?		
	Christ		?		
	Marie Theres				
	Jeanne Françoise				
Deutter	Antoinette	Antoinette	?	53	179
	Jeanne	Baronne	?		
Demaire	Engelbert	Calligraphie	Leimbach	74	96
Deswispelaere	Jean Guillaume	Calligraphie	Stuyven	15	28
Debach	Jeanne	Jeanne	Melroy	53	180
Dejaeger	Maria Theres	Calligraphie	Stuyven	53	181
Debruyck	Jeanne Françoise	Calligraphie	Walden	53	182
Dauwe	Jeanne	Jeanne	Walden	58	27 ^e
Deswind	Jeanne		Walden	91	96

Foto 8: Ook in de alfabetische tafels van de verkrijgers kunnen nalatenschappen teruggevonden worden. Hier zijn de erfgenamen van Marie Decoorebeyter uit Eeklo opgenomen. De Eekloose registratieambtenaar refereerde aan de alfabetische tafel van de verkopers (folio 45, volgnummer 177) om naar de erfflater te verwijzen.

Bron: Rijksarchief Beveren, Eerste Registratiekantoor Eeklo 0000, alfabetische tafels van de verkrijgers 1812-1813, nr. 5, letter D.

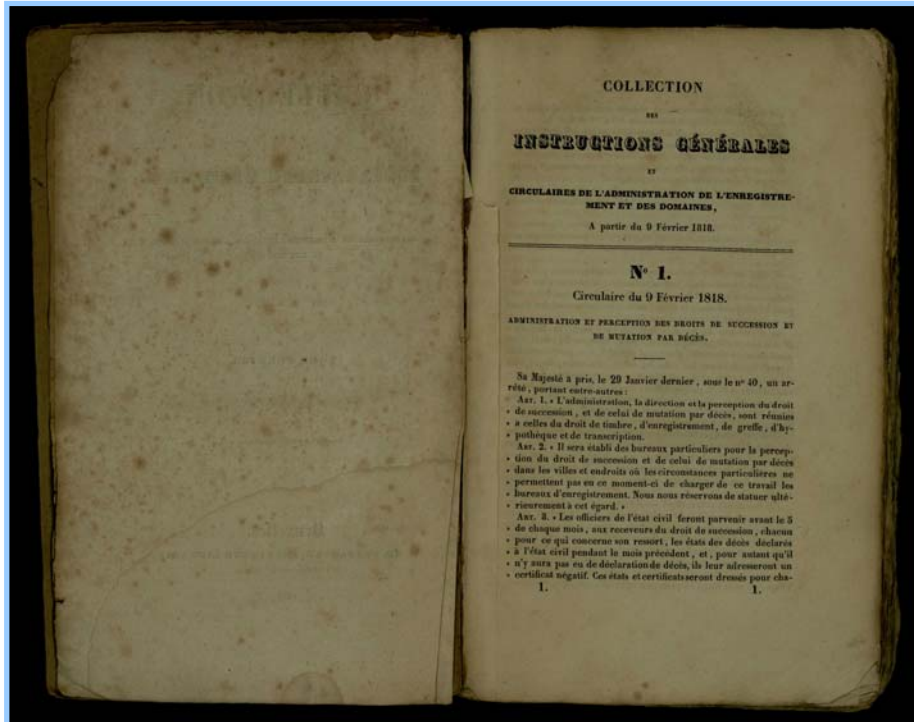

Foto 9: Nadat de Fransen de Noord-Nederlandse en Belgische gewesten verlaten hadden, behield de Administratie van Registratie & Domeinen de republikeinse organisatievorm. Pas nadat de nieuwe successiewetgeving van begin 1818 van kracht werd, veranderde er heel wat aan de belastinginning en verspreidde de Administratie een eerste algemene instructie.

The screenshot shows the website interface for 'Het Rijksarchief in België'. At the top, there is a navigation bar with 'Thuispagina | Rijksarchieven | Contact' and a search box containing 'Zoeken...'. Below this, a breadcrumb trail reads 'Thuispagina > Zoeken in Archieven' with language options 'NL | FR | DE | EN'. The main content area is divided into two sections: 'Gegevens van het archief' and 'Gegevens van de Toegang'. The first section provides details about the 'Rijksarchief' (Archives de l'État à Liège), including its name, dating (1796-1910), and volume (351). The second section provides details about the 'Toegang' (Access), including the title of the inventory, the date (1985), and the access number (K10/24). A message below states 'Van dit archief is geen digitale toegang beschikbaar.' (No digital access available for this archive). At the bottom of the search results, there are links for '< nieuwe zoekopdracht' and '< terug naar resultaat'. On the left side, there is a sidebar menu with various navigation options, including 'Zoeken in Archieven' which is highlighted in red.

Foto 10: Vele inventarissen van het Rijksarchief zijn reeds digitaal toegankelijk (in bovenstaand voorbeeld nog niet op het niveau van het inventarisnummer) . Via de website <http://arch.arch.be> kan de gebruiker doorklikken naar “Zoeken in Archieven”. Met de trefwoorden “*déclarations de succession*” en “Liège” kon onder meer de vindplaats van de erfenisaangiften van het Luikse registratiekantoor voor de periode 1796-1910 teruggevonden worden.

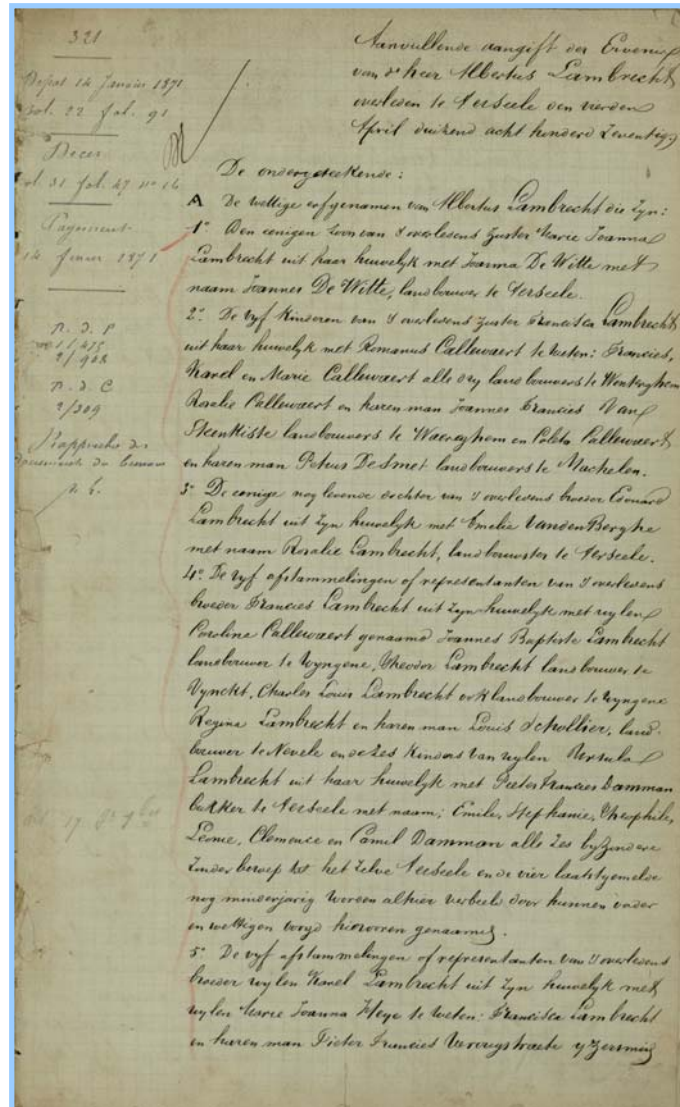

Foto 11: Aanpassingen aan of bemerkingen op aangiften kwamen dikwijls voor. Hier volgt de “verbetering” van de aangifte van nalatenschap van Albertus Lambrechts, overleden te Aarsele op 4 april 1870. De originele aangifte was een voorlopig document, dat nog net op tijd door de erfgenamen in het successiekantoor was ingediend. Pas op 14 januari 1871 volgde de uitgebreide aanpassing, die nog bij de oorspronkelijke aangifte – de aangifte met volgnummer 294 – kon gevoegd worden.

Bron: Rijksarchief Beveren, Tweede Registratiekantoor Tielt 0000, nr. 314, erfenisaangiften 1870, volgnummer 321, 14 januari 1871.